

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Vibybogen
2009

Udgivet af Viby lokalhistoriske Forening

Vibybogen 2009

udgivet af
Viby lokalhistoriske
Forening

Eget forlag, Viby J. 2009

Vibybogen 2009.
Årsskrift for Viby lokalhistoriske Forening
20. årgang

Redaktion:
Tove Glud Rasmussen
Ole Linå Jørgensen
Harry Bjørnbak

Redaktionens adresse:
Viby Bibliotek, Skanderborgvej 170
8260 Viby J.
www.lokalhistorieiaarhus.dk/viby

Sats og layout:
HB Grafisk
Hasseltoften 62, 8361 Hasselager
Tlf. 86 28 13 21
Tryk: Kongsvang Bogtrykkeri A/S

Oplag: 750

ISSN: 0905-801X

Løssalgpris 75 kr.

Artiklerne kan frit kopieres med angivelse af kilde

Fotos:
Hvor intet andet er angivet er billederne udlånt fra Viby lokalhistoriske Samling

Forside:
Vejarbejde på Horsensvej 1954-56. Til højre ses direktør Charles Larsens bolig på Vibyhøjvej.

Indmeldelse i Viby lokalhistoriske Forening kan ske til Viby Bibliotek eller email:
toveglud@stofanet.dk

Efter kraftanstrengelsen i foråret med udgivelsen af jubilæumsbogen er Vibybogen tilbage i de vante rammer.

I dette års udgave er det som sædvanligt erindringsstoffet, der fylder mest, og her kan en artikel om hverdagen for en enlig mor og hendes datter i Kongsvang i første halvdel af 1900-tallet forhåbentlig vække til eftertanke hos f.eks. nogle af de familier, der er så privilegerede, at de kan rejse jorden rundt, tage på ferie flere gange om året og ellers bo i egen bolig med gulvvarme og el-tandbørste.

Der er sikkert også mange, der efter at have læst om tyskerne på Rosenvangskolen under besættelsen vil se frem til at kunne købe en DVD med det canadiske TV's udsendelse.

God fornøjelse!

*I*NDHOLDS- FORTEGNELSE:

<i>Erik Hall:</i> Skibet - mindernes magi.....	7
<i>Jonna Poulsen;</i> I små kår i Kongsvang.....	11
<i>Kirsten Østergaard Melsen:</i> Tyske flygtninge på Rosenvangskolen.....	23
<i>Klaus Klercke Rasmussen:</i> Det overordnede vejnet.....	31
<i>Jørgen B. Clausen:</i> Min far - Gunnar Theodor Clausen.....	41
Beretning fra Viby lokalhistoriske Forening .	57
Beretning fra Viby lokalhistoriske Samling....	59
Indholdsfortegnelse over tidl. årsskrifter.....	63

ERIK HALL

Skibet - mindernes magi

Barndommens land, begyndelsens tid, der skriver sig ind i erindringen som en ureducerbar fortælling. Minderne dukker op og forsvinder igen, men er der altid, et eller andet sted, en uundgåelig del af fortiden. Nogle står lysende klart for os, andre flimrer i historiens tusmørke.

Fantasien i sin storslåede udfoldelse. Tag med på en rejse tilbage til Viby i midten af 1940'erne, til verden af i går, og lad os sammen opleve legen på Skibet.

Husene og træerne

I baghaven, der stødte op til engen, var der tre små huse af træ, det midterste var et sekskantet lysthus, hvor der tidligere var blevet drukket kaffe søndag eftermiddag; meget tæt ved det et ganske lille skur til haveredskaber; lidt længere væk, i god afstand fra lysthuset, et forhenværende hønsehus med to vinduer og en dør med klinke. De tre bygninger var solidt lavet, træværket blev vedligeholdt med maling, taget regelmæssigt tjæret.

Midt mellem lysthuset og hønsehuset voksede et gammelt piletræ, højt og omfangsrigt. Fra de øverste grene var der udsigt over det meste af Terp: Husene, gården, en-

gen og markerne, helt over til Lundshøj, der var ringe udforsket og dermed fjendtligt territorium, hvor de indfødte lurede bag hækene med pusterør og forgiftede pile.

Kilet ind mellem redskabsskuret og lysthuset stod et højt asketræ, vanskeligt at klatre i, det fik lov at passe sig selv; der var noget majestætisk over det, man ikke kunne undvære.

Det tredje træ, en hyld på østsiden af hønsehuset, faldt lidt udenfor, men i blomst var det smukt, og det fuldendte billedet af Skibet med tre master og tre kahytter på dækket.

Officererne og de menige

Skibet var blevet opfundet af Mogens og Erik. Hvordan idéen var opstået, kunne ingen af dem huske, men det betød heller ikke noget; det vigtigste var, at det var deres værk, de ejede Skibet, de andre drenge skulle have særlig tilladelse, hvis de ville om bord.

Det hele foregik i Eriks have på Enghavevej 18. Mogens boede på den anden side af engen i nummer 26, et hus, der hørte til Enghavegård. Familien Halls og familien Voigts jordbesiddelser var mod øst kun ad-

skilt af bækken, hvor de to drenge havde haft deres første møde, fra begyndelsen som ligemænd uden behov for at konkurrere eller dominere.

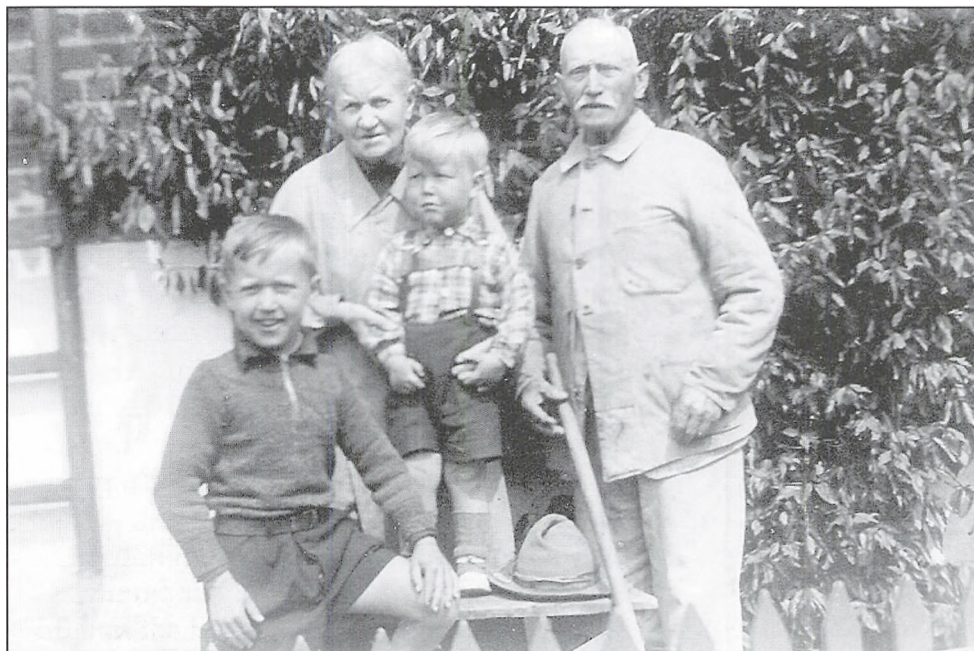
Deres fantasi bevægede sig i synkroner baner, der hurtigt og ubesværet førte dem ind i legen med udgangspunkt i J.F. Coopers, Kaptajn Marryats, Jules Vernes eller Torry Gredsteds romaner.

De legede udmærket alene. Alligevel skete det ofte, at der var brug for at inddrage andre drenge i legen; det kunne være som besætningsmedlemmer, indianere eller beboerne på en sydhavsø.

Som noget helt selvfølgeligt besatte de selv de mere overordnede roller som kap-

tajn eller ekspeditionsleder. Det skete i kraft af ejendomsretten og med en indforståethed, som udsprang af indbildningens overbevisning om at tilhøre eliten, der færdes hjemmevant i klassikernes verden. Det gav dem en sikkerhed, så der kun lød protester over deres kommandoer, når de trods alt blev for grove.

Efter gentagne ture som slædehunde med Mogens siddende på kælken og Erik stående bagpå med en pisk i hånden eller efter længerevarende ophold som udkigspost i toppen af stormasten kunne det hændes, at der opstod en knurren af utilfredshed blandt folket grænsende til mytteri.

*Enghavevej 18.
Erik forrest,
på bænken hans
lillebror Ole, der
var den lykkelige
ejer af en pibe.
Bagest bedstemor
og bedstefar,
Kristiane og Julius
Hall.*

De andre aktører

Opdagelsesrejsende, ballonskipper, karavaneførere, mænd af patriarkalsk tilsnit med eventyrlyst, mod og viljestyrke – Dr. Livingstone, Phileas Fogg, Robert Scott – hørte til den udsøgte gruppe af fortidens helte, som Mogens og Erik identificerede sig med i legen, der fulgte nogle ret faste mønstre, men med rige muligheder for at improvisere.

Grønært, der egentlig hed Arne, deltog af og til. Han var god nok, hans fantasi kunne følge med, og der stod respekt om ham, fordi der var én, der engang havde hørt ham sige ”hold kæft” til sin far. Desværre var Grønært lidt for selvstændig, han havde andre interesser, han kunne blive grebet af, en sæbekassebil, der skulle bygges, en hule, han absolut måtte hjem til. Uden varsel kunne han forlade Skibet og skrå over marken til huset på Bækvej, også kaldet det engelske hus, hvor familien Mikkelsen boede.

Det skete ikke så sjældent, at Eriks fætter Ib dukkede op. Han havde høj status på grund af det nære slægtskab, og fordi han var lidt ældre. Ib gled ind i legen uden problemer, hans blik rummede en stilfærdig styrke, han valgte selv sine roller. Kaptajn Nemo i En Verdensomsejling Under Havet eller indianerhøvdingen Sitting Bull hørte til de foretrukne.

Erik havde en seks år yngre bror, der hed Ole. Han var med til at bemane Skibet, men hans alder gjorde, at han ikke var helt

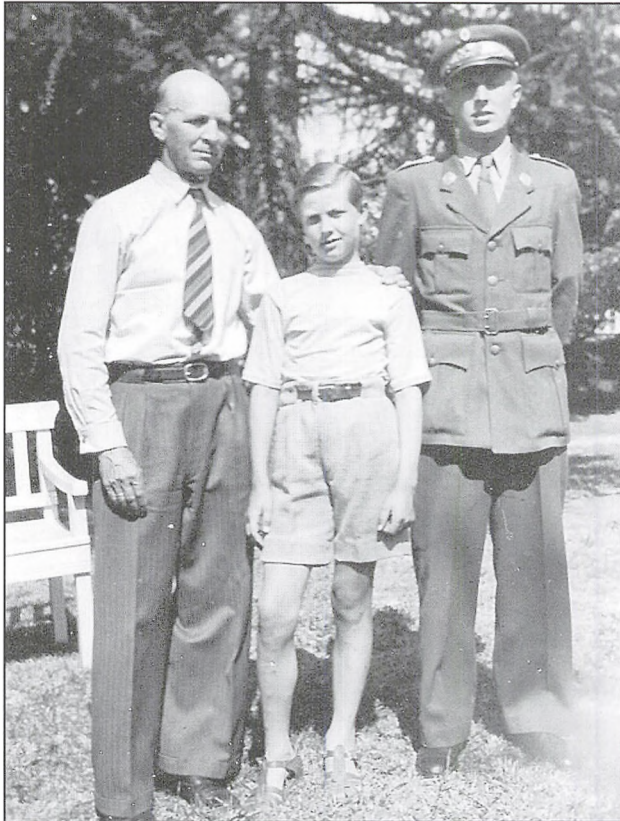
pålidelig. Han kom og gik, som det passede ham. Alligevel havde han ét stort fortrin, en legetøjspibe med bliklåg, som Mogens og Erik røg skodtobak af, så de fik brækfor-nemmelser og vand i øjnene. De havde en mistanke om, at Ole af vanvare kunne komme til at sladre, så af sikkerhedsgrunde fik han gerne en vigtig specialopgave, mens rygningen stod på, en hastigt improviseret rolle, hvor han som betydningsfuld person blev sendt ud på en diplomatisk mission for at samle æbler eller plukke mælkebøtter.

Tobaksrygningen var en nødvendighed. De voksne røg, og indianerne og nybyggerne røg jo også.

Mange variationer

Skibet blev ikke altid benyttet som skib, det ville have været for trivielt, men det hed aldrig andet end Skibet i drengenes sprogbrug.

Legen var bestemt af årstiderne. En sommerdag blev engen til prærie, de græssende køer illuderede som bisonokser, og når pelsjægerne trætte efter dagens jagt strakte sig på briksen, var det klart for enhver, at Den Sidste Mohikaner ikke havde levet forgæves. Om vinteren gik Ishavets kulde gennem marv og ben, og det var spændende, om Skibet kom uskadt gennem Beringstrædet. Når sneen dækkede haven, engen og markerne og føg sammen bag husene, slog Nybyggerne I Canada sig ned og trodsede den voldsomme natur og faren fra in-

Enghavevej 26. I midten Mogens, hans far Harald Lund står til venstre, storebror Jørgen til højre.

dianerne. I en efterårsstorm kunne Skibet være hjemsted for børnene på To Års Ferie, om foråret ændredes det til en landsby i den farlige sydamerikanske urskov.

Der var andre lege, men de var for det meste variationer af de allerede nævnte. Det mere aktuelle, krigen med sine tyske fjender, engelsk venner og danske sabotørhelte, der et par gange havde ladet høre fra sig på den nærliggende jernbane, spillede en meget lille rolle i legen på Skibet. Disse

begivenheder var for tæt på og blev først inddraget, da tiden havde givet de historiske begivenheder sit præg af fiktion, så fantasien kunne forme dem på sin egen måde.

Et tilbageblik udviser nuancerne. Vintrene var lange og isnende kolde, snedrikerne umådeligt store, de kvælende varme somre ville ingen ende få, og på engen voksede smørblomster og engblommer så store, som kun et barn har set dem.

Ophugningen

Legen på Skibet fik sin afslutning, da den store have blev delt for at give plads til en fabriksbygning. Det erindres ikke som en forandring, der førte sorg eller fortvivlelse med sig. Mogens og Erik accepterede det uundgåelige og tilpassede sig de nye tider.

Enghavegård blev opkøbt af kommunen og dens marker udstykket til industriområdet omkring Engtoften, som den nye vej i form af en hestesko meget passende kom til at hedde. Engen blev drænet, senere bebygget og forsvandt for evigt. Bækken, der i de hårde vintre forvandlede til en kæmpe-mæssig istap, blev gemt væk under jorden i et betonrør. Lysthuset, hønsehuset og redskabsskuret blev revet ned, hyldetræet, piletræet og asketræet fældet.

Skibet blev hugget op, men venskabet holdt.

9 små kår i Kongsvang

I 1985 begyndte Jonna Poulsen at nedskrive sine erindringer, som Viby lokalhistoriske Samling fik foræret af Jonna Poulsens datter Ulla Bølling i 2008. Erindringerne omfatter også, hvad Jonna Poulsen har fået fortalt om sin mor Clara Pettersson, der blev født i Sverige i 1875. Nedenstående er et uddrag, der alene omfatter den periode, hvor Clara Pettersson boede i Kongsvang.

Et kort resumé som baggrund for historien:

Clara Pettersson flyttede til Danmark i år 1900 og fik plads som "linnedjomfru" på Holmegård ved Næstved. Der var flere landvæsenselever, hvoraf en var svensker. Ham blev hun gravid med, men herefter ville han ikke have mere med hende at gøre.

Datteren Svea blev født i 1902 og kom i pleje hos et ældre ægtepar, som hun fik det godt hos.

Clara havde forskellige pladser, men i 1909 tog hun et kursus i tilskæring og syning, og herefter lejede hun sig ind i et lille hus, der hørte under Holmegård og åbnede en systue. Systuen fik dog kun kort levetid, idet hun fra oktober 1910 igen tjente som

"linnedjomfru" på Holmegård, hvor hun havde tilsyn med alt linned til herskabet og landvæsenseleverne samt syede tøj til fruene og familiens seks børn. Svea boede nu hos sin mor, og i 1914 nedsatte Clara sig igen som syerske.

Allerede før Svea blev født, havde Clara haft en god ven. Han var nu gift og havde fire børn, men tilsyneladende gik ægteskabet dårligt, og i julen 1914 var hans kone gået fra ham, og Clara gjorde derfor, hvad hun kunne for at redde julen for ham og hans børn.

Det fik følger. Hun blev gravid, rejste til Sverige og nedsatte sig som syerske. Her blev Jonna født 2. oktober 1915. Det var under 1. verdenskrig, og Svea kunne ikke lide at være i Sverige, hvor der var streng rationering, så hun rejste tilbage til Danmark og fik plads på Djursland.

Hun syntes, Danmark var et helt slaraffenland, så moderen rejste i juli 1918 også tilbage til Danmark. Hun nedsatte sig som syerske i Skiffard i Tøstrup sogn. Her fik Svea plads hos et ældre ægtepar, hvis datter Marie var gift med Christian Rodkjær, som boede Thyrasgade 11 i Kongsvang.

Jeg, Jonna, begyndte at gå i skole i Tøstrup; men da jeg havde gået der i knapt et år, flyttede vi pludselig til Aarhus og boede til leje hos Marie og Christian Rodkjær, og der boede vi så, da deres børn Sonja, Niels, Ejvind, Ellen og Grethe blev født. Peter var ankommet, inden vi flyttede ind.

Jeg er aldrig blevet klar over, hvorfor vi flyttede; det blev i hvert fald ikke til det bedre. Jeg har en mistanke om, at Marie og

Christian Rodkjær var årsag til det, for de hjalp mor til at komme på Jens Kjeldsens systue for herretøj. Der kendte de værkstedslederen Meinertz [Jens Kjeldsens herreekviperingshandel lå Søndergade 19-21, hvor Salling er nu].

Vi boede så i flere år på et lille værelse på ca. 12 kvadratmeter hos Rodkjær. Møblementet bestod af min seng, en divan, en stor kommode med 5 eller 6 skuffer og så mors symaskine og en kurvestol til 14 kroner. Der skulle også være plads til petroleumsovnen om vinteren.

I begyndelsen spiste vi hos Rodkjær; men det viste sig, at mor dårligt nok kunne tjene til maden, så på et tidspunkt fik vi lavet et intermistisk køkken i skunken. Mor lavede en appelsinkasse til køkkenbord, her stod primussen. Gulvet bestod af nogle få brædder, så mor lagde resterne af sine svenske hjemmevævede kludetæpper over. En stor gulvspand og et vandfad var vores bad, og en bordplade på bukke udgjorde køkkenbordet. Der var ikke isoleret, så der var udsigt direkte op til tagstenene. Der var hundekoldt om vinteren og steghedt om sommeren.

Her i dette intermistiske køkken lavede Sonja Rodkjær og jeg næsten dagligt cacao. Det gik hårdt ud over cacaoen, for den første portion "smagte" vi faktisk op.

*Marie og Christian Rødkær med Sonja og Peter
ca. 1925.*

Et andet stort nummer var, når jeg skulle tænde for primussen, så hældte jeg med vilje den lille skål så fuld af sprit, at det løb over, og når jeg så tændte, løb ilden hen over bordet. Utroligt, der aldrig skete noget.

Da vi flyttede til Aarhus, kom jeg til at gå i Viby skole, og jeg begyndte i 1. klasse igen. Mor var bange for, at jeg havde lært for lidt i Tøstrup skole. Marie Rodkjær fulgte mig over til Christians kusine, Ingeborg Jacobsen, hvis datter Aase også skulle begynde i skole. Det blev til et venskab, der holdt til Aases død (juni 2006), og jeg oplevede et dejligt hjem, hvor jeg kom til at opholde mig meget.

Det er vist ikke for meget sagt, at jeg elskede Aases far og beundrede hendes mor. De tog mig med i teateret, og der blev læst historie for os ved en åben kakkelovnslåge.

[Ifl. skatte- og adressebogen boede ingeniør Jacobsen i Svendsgade 6].

Alle børnene havde kælenavne. Aase blev kaldt Aaaa-pigen, Svend hed Svennemand, og så var der Skrubben og Plii, og jeg hed ikke Jonna; men Jonatan.

Aases far var ingeniør, og familien havde i nogle år boet i Indonesien. Aase og hendes bror var begge født på Sumatra. De måtte tage hjem derfra, fordi fru Jacobsen ikke kunne tåle klimaet; hun kunne ikke svede, hvilket var meget ubehageligt, når man opholdt sig i troperne.

Aase og broderen Svend var meget nært knyttet til hinanden og havde faktisk ikke nogen legekammerater, så Aase var ret nervøs ved at skulle i skole.

Fru Jacobsen bad mig straks den første dag om at passe godt på hende, bl.a. skulle

*Thyrasgade 11 ca.
1925.
Personerne menes at
være fru Rodkjær
(Chr. Rodkjær
mor), Marie, Peter
(næsten skjult) og
Jonna.*

jeg huske hende på at pudse næsen! Hun havde noget forstoppelse i næsen og fik derfor let lang næse, stearinlys, som de kaldte det, og det måtte jeg tit minde hende om at tørre af.

Aase tudede ofte og blev drillet ret meget det første skoleår, så jeg mange gange måtte redde hende. Det har jeg åbenbart været ret god til, for til hendes konfirmation holdt hendes far en speciel tale for mig og takkede mig, fordi jeg, i de år vi gik i skole sammen, havde passet på hende.

Det var en god klasse, vi gik i, blot har jeg siden kunnet se, at der var et skel imellem

os. Vi sad efter nummer, begyndende med nr. 1-2 på første bord. De sidste, såvel piger som drenge, legede vi ikke med. Om det var et tilfælde, at deres forældre også var længere nede på rangstigen (arbejds mænd og havnearbejdere), ved jeg ikke.

Flere af børnene havde lus, og én havde altid sin mad pakket ind i avis papir. Vi mobbede aldrig de nederste, vi legede bare ikke med dem.

Én ting, der undrede mig meget var, at jeg, der ingen far havde, hørte til i den øverste del; men det har nok været fordi, jeg begyndte skolen sammen med Aase.

*Rosenvangskolen
6. klasse 1928
eller 1929.*

*Lærer
Martinus
Thomsen.*

*1. række
2. nr. 2 fra
venstre Jonna
Pettersson,
2. række yderst
til højre Musse
Petersen,*

*3. række
4. nr. 2 fra
venstre Aase
Jacobsen og
4. række nr. 3
fra venstre Ella
Poulsen,*

Første kvartal af 2. klasse sad jeg nummer 1, så flyttede jeg til Sivested landsbyskole et år, og da jeg kom tilbage blev jeg nr. 12. Det var skrækkeligt for mig og strengt at komme op igen.

Jeg sluttede af som nr. 3 i syvende klasse, og det på trods af, at jeg aldrig havde tid til at læse lektier de sidste 2 år.

Jeg gik, som nævnt, i Viby Skole ét år. Så blev Svea gift med Kristian Pedersen, og de fik en fodermesterplads hos gårdejer David Pallesen i Sivested. De fik også sønnen Hans Jørgen, og jeg kom ud til dem for at passe ham morgen og aften, når de skulle malke.

Jeg ved ikke bestemt, hvem der fik den skøre ide. Mor har altid sagt, at det var Kristians ide, Svea siger, at det var mors; men en skør idé, det var det.

Jeg kom igen i landsbyskole hver anden dag, og vi var 3 klasser sammen. Jeg tror ikke, jeg lærte noget, og en ni-årig barnepige var vel heller ikke ideelt. Jeg har nok lavet for mange gale streger, for efter et lille års tid blev de heldigvis trætte af mig, og jeg kom hjem til mor igen.

Jeg kom også tilbage til min gamle skole, hvor jeg rigtignok måtte slide i det, for at nå op på de andres niveau; men f.eks. dansk grammatik lærte jeg ikke meget af, det havde de andre lært, da jeg var væk.

Mens mor syede hos Jens Kjeldsen, var hun bange for, at jeg skulle rende for meget på gaden, så når jeg kom hjem fra skole,

skulle jeg først læse lektier, og så skulle jeg brodere hyldeborter.

Der var motiver med pletter og pander, og alt efter, hvor indviklede de var, skulle jeg sy et eller 2 motiver. Jeg tror, jeg har broderet kilometervis af hyldeborter. Jeg var da 10-11 år.

Hver onsdag købte familien Jacobsen Familie Journalen, og så havde jeg lov til at gå med Aase hjem. Der fik vi cacao og læste "Willy på Eventyr". Jeg skulle dog være hjemme, når mor kom hjem.

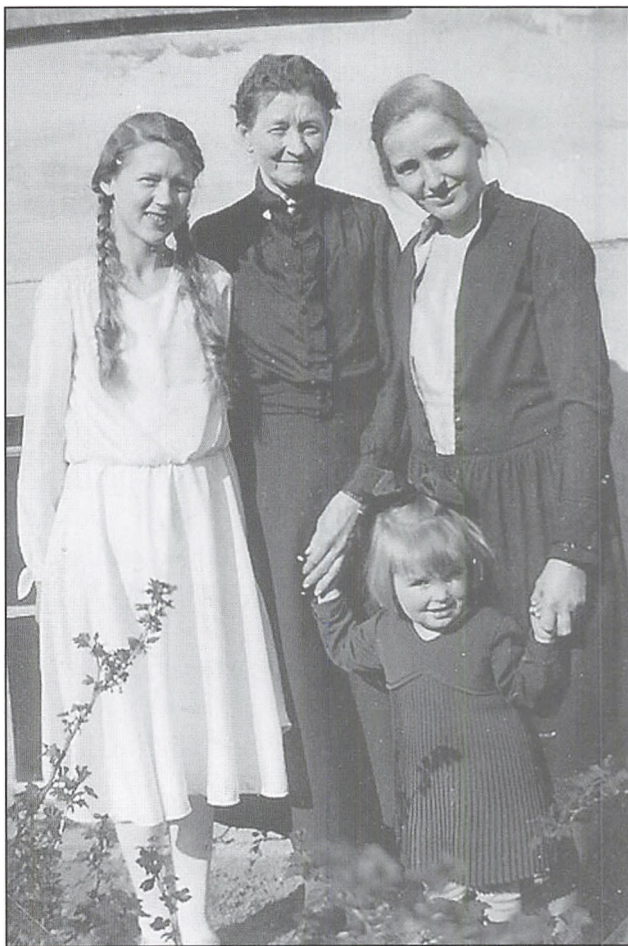
Dengang gik jeg altid med ærmeforklæder. Jeg havde to, de var blå med hvide prikker, og jeg skulle endelig huske at skifte, når jeg kom hjem fra skole, for det ene skulle altid være rent i skolen. Når jeg glemte det, vankede der en ordentlig omgang.

Huset, som Rodkjærs boede i, var et dobbelthus, og på et tidspunkt flyttede Kristians gamle mor ind i den øverste lejlighed i den anden halvdel af huset; det vil sige kun i den ene stue, for hun spiste hos familien, så vi fik køkkenet og den anden stue. Her startede mor igen systue.

Da den gamle fru Rodkjær døde, fik vi hendes stue også. Jeg tror dog aldrig, mor tjente så meget, at vi fik betalt de 35 kr., lejligheden kostede pr. måned; men mor syede alt tøj til Rodkjærs 6 børn.

Vi arvede fru Rodkjærs bord og stole, og fik ellers skrabet lidt mere sammen, så vi efterhånden fik det ret hyggeligt.

Rodkjærs børn var flittige gæster, når mor sad og syede, og Ejvind fortæller: ”Da jeg var 3-4 år fik jeg lov til at puste tændstikken ud, når der var blevet tændt et lys eller lignende; men oppe hos Clara havde jeg fået øje på, at der var tændt for gassen på meget lille blus under strygejernet, og det pustede jeg også ud.

En dag, hvor Ellen og jeg var på besøg, så Clara det. Hun blev meget vred og fortalte med store bogstaver, hvor farligt det kunne være, og at hun flere gange havde undret sig over, at blusset var gået ud. Så sagde Ellen: ”Kom Ejvind, nu går vi ned til mor”.

Mor havde altid meget at sy, for hun var meget billig, og det opdagede folk jo hurtigt. Det resulterede i, at hun sad oppe til langt ud på natten, ja op til højtiderne var der nætter, hvor hun slet ikke kom i seng, og det var også småt med pengene; men rent skulle der være.

Jeg husker tydeligt én juleaften, hvor vi gjorde rent til midnat, og mor kom til at smide en urtepotte ud af vinduet. Det var mørkt, og det regnede; men jeg skulle gå ned efter den. Jeg var hundeanst; men trøstede mig med, at det var juleaften, så Vorherre ville nok passe på mig. Det gjorde han altså også.

Vi spiste ribbensteg og rødkål kl. 1 om natten, til gengæld sov vi til langt op ad formiddagen. Mor syntes, vi havde haft en dejlig jul, for der var rent over det hele.

En nytårsaften mindes jeg også tydeligt, for der havde vi ikke andet at spise end franskbrød skåret i tern og oplødt i en kop kaffe, og så kom jeg godt med sukker i, så gled det lettere ned. Jeg husker også, at tårerne trillede ned ad mors kinder.

Konfirmanden Jonna samt Clara, Svea og Karen Marie 27.4.1929.

Det var det år, hvor varmeapparaterne var frosset i stykker på Jens Kjeldsens systue mellem jul og nytår, så mor tjente ingenting.

Senere syede mor for A. Christensen jakker og herrefrakker [sandsynligvis Alfred Christensen, boede ifølge 1928-vejviser i Vestergade 45, i 1929-vejviser i Studsgade 33]. Det var en skrækkelig tid, for jeg blev meget, meget tit kaldt op kl. 4 om morgenen for at pikere revers, eller sømme frakker op og sy knapper i. Der skulle sys mange frakker for at kunne leve af det; men det værste var næsten, at jeg skulle bede fri fra skole i 2 timer for at tage ind til Aarhus med det færdige resultat. Jeg var så flov, og lærer Thomsen kiggede altid så mærkeligt på mig, og ligesådan mine skolekammerater; men de har måske bare misundt mig de mange fritimer.

Det har altid irriteret mig, at jeg er blevet velsignet med så mange navne. Jeg kunne krybe i et musehul, når lærer Thomsen læste fulde navn op af protokollen: "Jonna Clara Kristina Pettersson". Min klassekammerat, almindeligvis kaldet Musse, var derimod ved at kvæles af grin, når Thomsen kom til hendes navn: "Irma Dorthea Hortensia Melvilda Petersen." Sådan er vi så forskellige.

Da mor ville søge dansk indfødsret, i juli 1930, fik hun sin dåbsattest tilsendt fra Sverige, og det var først på det tidspunkt, hun fik at vide, at hendes mor var ugift og fade-

ren ukendt. Jeg kan huske, at jeg kom hjem fra skole og fandt hende helt knust over det. Jeg må indrømme, at jeg godtede mig, for mor havde altid sagt, at det var vel nok godt, at vi ingen mand havde i huset. Og jeg der altid så gerne ville have haft en far. Jeg syntes, hun havde rigtig godt af det.

Da ansøgningen skulle indsendes, ville sognerådsformanden ikke videresende mors papirer: "For så skal vi danskere bare betale for jer." Først da barberer [Johannes] Borck [Østergade 4, Århus] kom mor til hjælp og tordnede over for ham, blev de sendt.

Det var også Borch, der hjalp, da mor havde købt en symaskine, der ikke kunne sy. Hun var helt ulykkelig, vi skulle jo leve af det. Jeg kan huske, at det var en mand med en hammer, der forsøgte at reparere den ved at hamre og banke; men det hjalp selvfølgelig ikke. Så faldt mor i snak med Borch, og han gav symaskineforhandleren tørt på, så mor fik en symaskine, der duede.

Fra 1. til 5. klasse (minus et år i Sivested) gik jeg i Viby skole, så blev der bygget en ny skole i Rosenvang. Det blev noget af en omvæltning, for dels blev Aase efter nogen tid flyttet over i Frk. Lauersens Realskole i Aarhus, og efter ca 1/2 år i 6. klasse fik jeg job med at vaske op efter lærerne på skolen. Det gav 1 kr. pr. måned. Det syntes jeg dog hurtigt var for lidt og sagde op, hvorpå lærerinden, frk. A. Sørensen, tilbød mig 2 kr. om måneden. Jeg ville nu ikke alligevel;

men mor blev faktisk meget vred over det, for det var til et par strømper om måneden. [Der er en artikel om Anna Sørensen i Viby lokalhistoriske Forenings årsskrift 1992].

Jeg syntes nu også, jeg havde nok at bestille, for fra november 1929 havde jeg mandag, onsdag og fredag eftermiddag plads hos husholdningslærerinde, samme frk. Sørensen.

Mor syntes, det var så godt, for så lærte jeg rigtigt at gøre rent og røre frikadeller.

Jeg var der fra kl. 15-19, og så fik jeg jo også aftensmad, det havde vi ikke altid tid til hjemme. Jeg fik 50 øre pr. dag. Der var også alt det andet, som jeg måtte hjælpe mor med, så jeg var færdig med at være barn.

De sidste to skoleår gik jeg i klasse med Ella Poulsen, som senere blev min svigerinde.

Indtil jeg begyndte at vaske op m.m. havde vi et vældig godt venindeforhold; men da jeg så ikke havde tid til at besøge hende, blev jeg faktisk droppet, og det tog jeg mig meget nær dengang.

Da jeg gik ud af skolen, blev jeg hos frk. Sørensen som halvdagspige hver dag, det vil sige fra kl. 7 morgen til kl. 3 om eftermiddagen. Jeg skulle være der, så jeg kunne lave morgenmad og få besked på, hvad jeg skulle gøre af husarbejde og købe ind til middag. Kl. 12 skulle jeg koge et blødkogt æg og smøre noget mad, som jeg skulle gå over på lærerværelset med. Ægget skulle endelig være varmt. Så skulle jeg have maden færdig, til hun kom hjem lidt over 2; hvis der da ikke var lærermøde.

Jeg fik 15 kr. om måneden; senere flyttede hun til en 3-værelses lejlighed, og så fik jeg 20 kr.. Det var vist en meget almindelig løn i 1930-31.

Frk. Sørensen arrangerede et torskegilde for lærerne på skolen, og i den forbindelse købte jeg ind, gjorde torsk istand, hjalp med tilberedning af middagen, dækkede bord, serverede, sørgede for kaffen og vaskede op til sent på aftenen. Det fik jeg ikke noget ekstra for; men Frk. Sørensen fik en stor æske

Jonna med hænderne på Sonjas og Peters skuldre. Niels i midten og tvillingerne Ellen og Ejvind.

chokolade af de andre lærere. Hun bød mig ikke et stykke. Da æsken havde stået en uges tid på bordet, snuppede jeg 2 stykker og jævnedes resten ud, så det ikke kunne ses; det var min betaling for en hel aftens arbejde.

En dag bad frk. Sørensen mig om at anskaffe mig nogle nye sko, da hun kunne se, at jeg lavede mærker i gulvene med sømmene fra en af mine skohæle; men jeg havde altid bløde sko på, når jeg var hos frk. Sørensen.

Nogle dage senere opdagede jeg, at der var kommet nye hæle på hendes sko. Hun havde altså selv været hos skomageren med dem, det plejede ellers at være mit job.

Samtidig med, at jeg forlod skolen, sluttede mor hos Anton Christensen og syede derefter kun til private. Så slap jeg da for at tage ind til Aarhus med sytøj; men nu blev det mest til, at jeg skulle hjælpe mor med at sy, kaste over sømme, sy tryklåse og knapper i og lignende. Det var jeg træt af, og da der bød sig en heldagsplads hos Niels Kauffeldt, der havde en lille tricotageforretning i Kongsvang med alskens småting, strømper, undertøj, kitler og lignende, søgte jeg og fik den. Det morede mig at ekspedere i forretningen, når jeg var færdig med det huslige. [Forretningen lå Skanderborgvej 19 på hjørnet af Frodesgade. Huset er nu revet ned].

Niels Kauffeldt var dekoratør og kom meget i de gode forretninger i Aarhus, og fru Kauffeldts bror havde en stor forretning i

Nyborg, så de ville hjælpe mig til en rigtig læreplads; men så stødte jeg igen på mors fordomme og vel også hendes bange anelser om, at pengene ikke kunne slå til, for så skulle jeg jo gå på handelsskole og kunne heller ikke hjælpe så meget til hjemme.

En af mors kunder kendte én, der søgte en ung pige halvdags, og det mente mor var sagen, så den fik jeg. Det var hos A. Jøns-son, direktør hos Otto Mønsted. De havde en lejlighed i Ryesgade i Aarhus, de var meget flinke, og det var ret sjovt. Der var ofte store selskaber, hvor der kom kogekone, og vi fik lækker mad.

Desværre blev min cykel stjålet, og der var 1/2 times hurtig trav hver vej; bus havde jeg ikke råd til, og slet ikke til en ny cykel. Igen var der en af mors kunder, der tilbød en plads. Det var hele dagen, og jeg skulle have eget værelse; det var vist det, der afgjorde sagen. Pladsen var hos konsulent Bonde [Frodesgade 13] i Kongsvang, hvor vi boede.

Det med værelset var kun en kort glæde. Jeg kom dertil 1. november; det var koldt, værelset var koldt og jeg måtte ikke lukke op for varmen. Fru Bonde mærkede efter på varmerøret og kom op og lukkede, hvis røret var lunkent. Om aftenen skulle jeg sidde nede i stuen og høre på deres snak.

De havde 3 drenge på 8, 10 og 12 år, og så boede fru Bondes brordatter på 6 - 7 år hos dem; hun havde haft meningitis og var handicappet. Hvorfor hun skulle være der, ved jeg egentlig ikke, hendes forældre boede i

New York, hvor faderen var dansk konsul.
De kom hjem ved juletid med deres 4-årige

søn, og boede hos Bonde i en måneds tid, mens de ventede på deres møbler. Møblerne var sendt hjem med skib; men det forliste undervejs. Der var altså dagligt 5 børn, 4 voksne plus fruens forældre, faderen var en pensioneret amtsforvalter fra Aalborg.

Jeg syntes, jeg gjorde rent, vaskede storvask og vaskede op hele dagen. Spisestuegulvet skulle skures og ferniseres hver måned, ganske vist uden at flytte møblerne, de var ferniseret fast til gulvet, så da de skulle flyttes, måtte der håndværkere til at løsne dem.

Jeg holdt til det i 5 måneder, så kom jeg tilbage til Jønsson. Jeg købte en ny cykel med 40 kr. i udbetaling og 10 kr. i afdrag pr. måned, cyklen kostede 140 kr. og min løn var nu 40 kr. pr. måned.

Pladsen hos Jønsson var så ubetinget den, jeg var mest glad for. De var meget søde, og selv om de blev sure, da jeg sagde op, havde jeg da den glæde hvert år til jul at modtage et langt brev fra dem, som jeg selvfølgelig besvarede. Hver gang jeg var i Aarhus, besøgte jeg dem og havde en meget hyggelig sludder med dem over en kop kaffe. De havde også altid sagt, at når jeg forlovede mig, ville de have lov til at godkende ham. Det fik de nu aldrig lejlighed til.

Jeg nød at være hos Jønsson, de havde et meget lækkert hjem med dejlige antikke

*Musse (med alle navnene) var altid fuld af sjov. Her sidder hun på Ellas skuldre.
Mon ikke de har fået lov til at sove hos hinanden?*

møbler og skønne malerier, som jeg nød at gå og nusse om. Alt var simpelthen perfekt.

Vi holdt forbindelsen lige til fru Jønsson døde, 83 år gammel.

Det gik godt et års tid; men så kunne mor og jeg altså ikke ret godt sammen mere. Jeg var frygtelig træt af altid at skulle hjælpe med at sy. Ikke sådan, at jeg aldrig kom ud, jeg havde da gode venner og veninder, og mor havde aldrig noget imod, at jeg gik til bal med dem; tværtimod var hun altid meget hjælpsom, når jeg skulle være fin; men så så jeg altid hendes trætte ansigt og vidste, at hun sad og syede hele natten.

Jeg har været 18-19 år, da jeg en dag tilfældigt mødte Ella igen. Hun havde lige fået en rejsegrammofon og inviterede mig med hjem for at høre den. Hendes forældre var lige blevet skilt og fru Poulsen havde købt et hus på H.C.Ørstedsvvej [20] i Rosenvang. Ella arbejdede som pålæggerske på fade-rens trykkeri.

Frede var hjemme fra København, hvor han faktisk gik arbejdsløs, så nu tilbragte han tiden med at gøre moderens hus i stand. Lægge toilet ind bl.a.

Da Fredes far, Albert Olaf Poulsen, havde Kongsvang Bogtrykkeri, var der ingen andre trykkerier, der ville ansætte ham: "Gå hjem til din far," var den besked han fik, og på grund af forældrenes skilsmisse ville han

ikke arbejde hos sin far, så han tog til København x).

I 1934 blev jeg forlovet med Frede og rejste til København.

Da jeg flyttede til København, flyttede mor til en lille 1-værelses lejlighed i Gormsgade [12] stadigvæk i Kongsvang, og stadig havde hun systue.

Mens mor boede i Kongsvang og fyldte 65 år, hentede og udfyldte fru Larsen-Ledet

Bogtrykker Albert Olaf Poulsen foran Kongsvang Bogtrykkeri.

(som mor syede til) papirerne [ansøgning om aldersrente] for hende. Mor sagde altid Fru Larsen til Fru Larsen-Ledet; men Fruen

rettede det omgående. [Fru Larsen-Ledet må være den kendte afholdsagigator L. Larsen-Ledets kone, som boede Frodesgade 5].

Mor havde syet for en sygeplejerske i Aarhus, og hun blev gift med læge Børge Faber. I 1942 fik han stilling på Næstved sygehus som overlæge på røntgenafdelingen. Mor, der da var 67 år, skilte sig af med det meste af sit bohave, og tog plads hos Dr. Faber. Da mor nu fik 65 kr. om måneden, ville hun ikke have de 40 kr. som hun ellers fik i pension.

Moderen boede resten af sit liv i Næstved. I det lange løb var det ikke en god løsning med pladsen hos lægen. Hun flyttede til en lille 2-værelses lejlighed, fik pensionen igen, syede lidt og var en periode meget syg. Hun døde i 1958, 83 år gammel. Fortællerens datter Ulla Bølling har stadig kontakt til familien Rodkjær i Viby.

NOTER:

x) I Vibybogen 2008 side 48 er der vist et billede af Bertel Jensens bogtrykkeri, senere Kongsvang Bogtrykkeri, hvor vi efterlyste adressen i Viby. En ældre dame, hvis bror havde været i lære i Kongsvang Bogtrykkeri, kunne fortælle, at bogtrykkeriet lå Skanderborg Landevej 18, senere Skanderborgvej 118. Det var et hus, der lå ved siden af huset (nr. 16), der lå på hjørnet af Thyrasgade i retning mod Viby.

Det, der er anført i [ ] er redaktionens forklarende oplysninger.

Jonna og Frede ved Ørnereden i 1934.

Tyske flygtninge på Rosenvangskolen

I foråret 2009 kom via Hovedbiblioteket en henvendelse fra et canadisk filmkompagni til Viby lokalhistoriske Forening og Arkivet. Producenten, som hedder Dugald Maudsley, laver udsendelser i lighed med dem, vi kender under betegnelsen "Spørløs".

Formålet er at hjælpe canadere med at opspore deres slægtninge.

I det konkrete tilfælde drejede det sig om oplysninger om tyske flygtnings ophold på Rosenvangskolen i 2. verdenskrigs sidste måneder i 1945.

Dugald Maudsley og Marguerite Ogilvie, den canadier af tysk afstamning, som søgte oplysning om sin mormor Minna Hitz, ville komme til Århus i juli måned.

Nu begyndte vi så at søge oplysninger.

Forhenværende lærer Poul Gade, som har et godt overblik over billedarkiv m.m. på Rosenvangskolen, kunne oplyse, at den davæ-

Minna Hitz, 1898.

rende overlærer (skoleinspektør) Regnar Pedersen i skolens embedsprotokol har berettet følgende om tyskernes besættelse af Rosenvangskolen:

Skolen beslaglagt af den tyske værnemagt.

I marts måned 1943 beslaglagde den tyske værnemagt skolens gymnastiksal samt skolekøkkenet, og et telekompagni på ca. 60 mand rykkede ind i gymnastiksalen og skulle lave mad og spise i skolekøkkenet.

Deres opgave var, så vidt man forstod, at lægge telefonledninger mellem de forskellige flyvepladser i Danmark. De rykkede ud til deres arbejde før skoletid og kom først tilbage til skolen ved 5-tiden, hvilket af flere grunde var heldigt for skolens arbejde. Der blev også mindre anledning til episoder; det kneb nemlig for skolens store drenge at beherske sig, når der kom en tysk bil i skolegården. I slutningen af marts forsvandt soldaterne igen.

I august 1943 gik der rygter om, at der skulle komme mange flere tyske soldater til Danmark, og vi var bange for vore skoler. Midt i måneden beslaglagdes så Viby skole, idrætshuset på Viby Stadion m.m. Den 18. august begyndte overflytning af materiel fra Viby skole til Rosenvang skole, hvor alle kommunens børn nu skulle undervises.

Imidlertid bestemte politimesteren i Århus, at tyskerne skulle have Rosenvang skole, fordi der var luftværnsstation i Viby skoles kælder. Den 18. om eftermiddagen

*Stående: Elisabeth, Mina og Otto Hitz.
Siddende i midten Charlotte Hitz og to veninder.*

fik vi så ordre til at have Rosenvang skole ryddet inden næste dag kl. 12.

Om natten brændte idrætshuset, og der skulle skaffes kvarter til en del officerer og underofficerer, men ingen havde ledige værelser.

Da tyskerne endvidere troede, at ombytningen af kvarter skete for at genere dem, var de meget fortørnede over modtagelsen, og de indberettede sagen til hovedkvarteret i København. Dette bestemte, at befolkningen skulle straffes med privat indkvartering. Ingen soldater skulle indkvarteres i skolerne, men overlærerboligerne skulle beslaglægges.

Imidlertid lykkedes det en rask politifuldmægtig fra Odder at forhandle således med de to officerer, der var ankommet for at gennemføre straffeforanstaltningerne, at man frafaldt de nye krav om privat indkvartering.

Imidlertid var soldaterne rykket ind på Rosenvang skole, og på grund af den pludseligt ændrede bestemmelse fik vi ikke megen tid til at fjerne vort materiel.

De fleste af vore sager stod i skolegården, da de første soldater ankom og begyndte at stille senge op. I sidste øjeblik var skolens flagstang blevet taget ned og kørt bort.

Først kl. 1 kom elektrikerne for at fjerne lampekuplerne, og da soldaterne mistænkte elektrikerne for at lave sabotage på lysanlægget, gik de løs på en ung elektriker og ville prygle ham, hvilket dog blev hindret af

tømremester P. Jensen, lederen af flytningen.

Det første hold soldater opholdt sig i Rosenvang skole fra den 19. august 1943 til den 12. januar 1944. Bortset fra et enkelt tilfælde, hvor jeg en aften blev jaget ind i boligen af en beruset befalingsmand, hvilket jeg senere fik en undskyldning for, blev vi ikke generet af soldaterne.

Men ubehageligt var det, især når vi kom hjem om aftenen, at have en tysk skildvagt stående foran vores låge.

Den 28. august forsøgtes der sabotage mod skolen. Sabotørerne havde sneget sig gennem vores have og over skolegården og forsøgte at overmande vagtposten, som dog fik tilkaldt hjælp, og sabotørerne måtte flygte.

Tyskerne, der skød og skreg, så det var ganske forfærdeligt, påstod, at de skød én og sårede én, mens resten flygtede med deres kufferter, der velsagtens indeholdt bomberne.

Efter den 12. januar 1944 var der næsten ingen soldater i skolen, bortset fra et hold marinere, der boede der ca. 8 dage, mens deres skib blev desinficeret, og et par andre hold, der boede her 2–3 dage.

Ved henvendelse i hovedkvarteret i Østergade, Århus forsøgte jeg at få skolen frigivet, men det lykkedes ikke. – Tit blev der meldt om nye hold, og ved en sådan lejlighed bestemte føreren af fortroppen, at chefen skulle bebo overlærerboligen, men for-

troppen forsvandt igen, og der kom ikke noget nyt hold denne gang.

Den 23. december 1944 kom der så et nyt hold. Boligen var igen i fare. Chefen ville bo der, men jeg protesterede, og han frafaldt kravet.

I begyndelsen var der kun få soldater i skolen. Senere kom flere til. De sidste var rene drenge. Enkelte var ikke større end vore 13-14 års drenge. Det var et trist syn, da de ankom. Det hold forblev i skolen til nogle dage efter kapitulationen den 4. maj 1945.

Den 18. marts ankom til skolen en del civile tyske flygtninge. Det var kvinder, børn og ældre mænd samt enkelte forhenværende soldater, nu invalider. Senere kom

der flere, så der nu var ca. 200. Efter kapitulationen kom yderligere 200 flygtninge. Da soldaterne drog bort, havde de fjernet pigtråden omkring skolen. Senere blev der igen opsat pigtrådshegn for at forhindre flygtningene i at gå ud. De blev bevogtet af CB-mandskab.

Nogen tid efter kapitulationen begyndte vi at arbejde på at få skolen rømmet for flygtningene, men første sent på sommeren lykkedes det.

Den 5. november 1945 rejste de sidste, og istandsættelsen af skolen kunne påbegyndes. Gulvene var slemt medtaget af de sømbeslåede støvler, men ellers var intet ødelagt.

De forskellige chefer havde holdt god dis-

*Skolen
bag pigtråd.*

ciplin og anstrengt sig for at skåne skolen mest muligt.

I mere end to år havde vi holdt til i Viby skole, hvor vi delte lokaler med Viby skole, idet vi skiftedes til at have skolebygningerne om formiddagen. Fra den 1. april 1944 undervistes der hver dag til kl. 17. Alligevel kunne børnene ikke få følgende fag: gymnastik, sang, håndgerning, husgerning, tegning og sløjd.

I enkelte andre fag havde de mindre klasser ikke fuldt timetal, men i hovedfagene havde eleverne alle deres timer.

Det kan derfor siges, at der ikke skete

uoprettelig skade med hensyn til børnenes oplæring.

Ved juletid 1944 meddelte den tyske værnemagt, at også Viby skole ville blive beslaglagt, og man sikrede sig forskellige lokaler til undervisning rundt om i kommunen, samtidig med, at man protesterede mod beslaglæggelsen, som da heller ikke blev til noget.

Den sidste skoledag før jul 1945 tog vi afsked med Viby skole, som vi til minde om disse år forærede to relieffer af Thorvaldsen til opsætning i skolens forhal. Og den 7. januar 1946 drog vi fra Viby skole med Århus

*Skolegården i
1945.*

Politiorkester i spidsen hjem til Rosenvang skole, der nu var gjort smukt i stand igen.

Det blev en uforglemmelig dag. Folk stod langs ruten og sluttede sig efterhånden til toget i et sådant antal, at deltagerne langtfra kunne rummes i gymnastiksalen, der var gjort klar til genindvielseshøjtideligheden, der så blev henlagt til skolegården.

Atter hejstes flaget på vor flagstang, der aldrig kom til at bære hagekorsflaget, skønt tyskerne prøvede på at få fat i den den 1. september 1943, da 4-års dagen for krigens begyndelse skulle fejres. Årene i Viby skole var gået godt, men vi var lykkelige over atter at være hjemme.

Regnar Petersen, overlærer

Århus Stiftstidende skriver den 7. januar 1946 bl. a. om givenheden:

Alle børn fik flag, og med Århus Politiorkester i spidsen marcherede de 550 børn mellem tusinder hjem til deres egen skole, hvor flaget blev hejst. Ved en højtidelighed i skolegården blev der sunget, talt og reciteret, og alle børn fik sodavand og wienerbrød.

Men nu vender vi så tilbage til den canadiske forespørgsel og forsøgene på at skaffe yderligere oplysninger:

I Rosenvangskolens scrapbog sidder tre små amatørbilleder, formentlig taget den 5. maj 1945.

Et af dem viser skolegården med flygtninge og soldater.

En omtale og en efterlysning af billeder eller beretninger i Århus Stiftstidende den 4. juli 2009 gav desværre ikke resultat.

Fra Hovedbiblioteket fik vi oplysning om, at den pågældende flygtning, Minna Hitz, født den 5. november 1880, er død i Århus den 27. marts 1943 og ligger begravet på Vestre Kirkegård i Århus.

Med disse oplysninger, de tre små amatørbilleder og billeder af Rosenvangskolen som den så ud i 1945, modtog vi det canadiske hold, som udover Marguerite og Dugald også bestod af en lydmand og en fotograf. De opholdt sig i Århus to dage midt i juli måned dette år.

Den første dag var holdet på kirkegården og fandt og filmede gravstedet. Anden dag filmede vi på Rosenvangskolen. Det tog nogle timer, før fotograf og lydmand var tilfredse.

Marguerite og jeg sad i skolegården og så på billederne og på Regnar Pedersens optegnelser i den gamle embedsprotokol. Vi gik sammen ind på skolen, gennem gangene og ind i klasseværelser, og det var for Marguerite, som om hun kunne mærke sin bedstemors ånd, sagde hun senere.

Efter besøget i Århus og Viby fortsatte holdet til Hamburg, hvor flere overraskelser ventede. Det var bl.a. lykkedes at opspore en halvkusine til Marguerites mor.

Marguerites familiehistorie er én blandt mange sørgelige skæbner. Hendes fars fa-

milie - slægten Ogilvie - ejede et gods nær Kahlburg og Frisches Haff i Østprøjsen. Det hedder nu Krynica Morska og er polsk. Marguerites far Ernst Jacob Karl Ogilvie var ældste søn, og han havde fire brødre og en søster. Han blev taget til fange i 1917 og kom i russisk fangenskab, hvorfra han vendte hjem i 1923. De fire brødre faldt i 1. Verdenskrig. Det var for strengt for den gamle Max Ogilvie, som begik selvmord ved at skyde sig. Familegodset blev solgt, men inflationen gjorde pengene værdiløse, så Ernst Jacob Karl udvandrede til Canada i 1928.

I begyndelsen arbejdede han på et savværk, men kom så ud for en arbejdsulykke, som kostede ham den ene hånd. For de 1000 dollars, han fik i erstatning, købte han jord. Gennem sin søster Frieda, som stadig var i Tyskland, averterede han efter en kvinde, som ville gifte sig med ham. Han fik 35 tilbud, men hans søster Frieda, som var flyttet fra Kahlburg til Marienwerder i Vestprøjsen, kendte Marguerites mor Charlotte Antoine Hitz og overtalte hende til at tage til Canada. Hun kom til Canada i 1931. De giftede sig og fik en søn, og i 1943 kom Marguerite til verden.

Marguerites mormor Minna Siebert kom også fra en stor og velhavende familie. Oldefaderen levede, til han var 91 og overlevede tre koner. Han fik i alt 13 børn. Minna

var 6. barn i andet ægteskab. Hun giftede sig med Otto Hitz, som var bankdirektør, og den 12. maj 1900 blev Marguerites mor født og fik navnet Charlotte Antoine Hitz. Senere kom Elisabeth, født den 26. april 1902.

Da 2. verdenskrig brød ud, var Gertrude bosat i Canada, men Marguerite husker, at der kom breve fra Elisabeth og andre i

Flygtningekirkegården på Vestre Kirkegård.

Tyskland, og at hendes mor tit var deprime-
ret. Disse breve findes ikke mere, hvilket
Marguerite er meget ked af.

Elisabeth var skrædder i Marienwerder og
havde fire butikker før krigen. Hun var i
1943 blevet gift med Hans Kowalewski, som
var 16 år yngre end hende og sandsynligvis
indkaldt som soldat, da befolkningen fra
Øst- og Vestprøjsen begav sig af sted på den
store flugt for russerne i 1945. Således også
moster Elisabeth, hendes mor Minna og
faster Frieda med sine tre børn.

Hvordan flugten forløb, med hvilket skib
de kom fra Danzig til København, hvordan
de kom Århus, til Rosenvangskolen er uop-
klaret, men vi kender mange beretninger
om de forfærdelige forhold for flygtningene
i isvinteren 1945.

Det blev kun ganske kort tid, Minna Hitz
fik på Rosenvangskolen. Men hendes datter

Elisabeth, som også var skrædder i flygt-
ningelejren, kom tilbage til Tyskland, blev
forenet med sin soldatermand, bosat i DDR
og igen flygtning omkring 1959, hvor ægte-
parret forlod DDR og slog sig ned i Aachen.

Da Marguerite vendte hjem til Canada, var
hun overvældet af de mange følelsesmæs-
sige indtryk, som nu skulle bearbejdes. Hun
er i gang med at skrive sin slægtshistorie, og
denne rejse har givet hende nogle svar. Men
hun har stadig mange spørgsmål og løse
ender, som hun håber at få styr på med
tiden.

Som minde om sin mor har hun en smuk
ravkæde med rav fra egnen ved Østersøen,
hvor Charlotte tilbragte sine sommerferier.

I sin mors fotoalbum fandt Marguerite et
fotografi af mormoren, taget ca. 1897, og nu
er hun klar over, at det guldur, som mor-
moren bærer (se side 23), er det ur, som
hendes moster Elisabeth bragte med hjem
fra Danmark og senere sendte til Margue-
rite i en slikæske.

Nu imødeser vi med spænding, at udsen-
delsen afvikles i Canada engang i begyn-
delsen af 2010, og at vi i Danmark får mu-
lighed for at få en DVD med filmen.

Vist havde vi hørt og læst om besættelsen
af Rosenvangskolen, men nu blev historien
pludselig levendegjort gennem mødet med
Marguerite Ogilvie fra Canada.

Minna Hitz's gravsten.

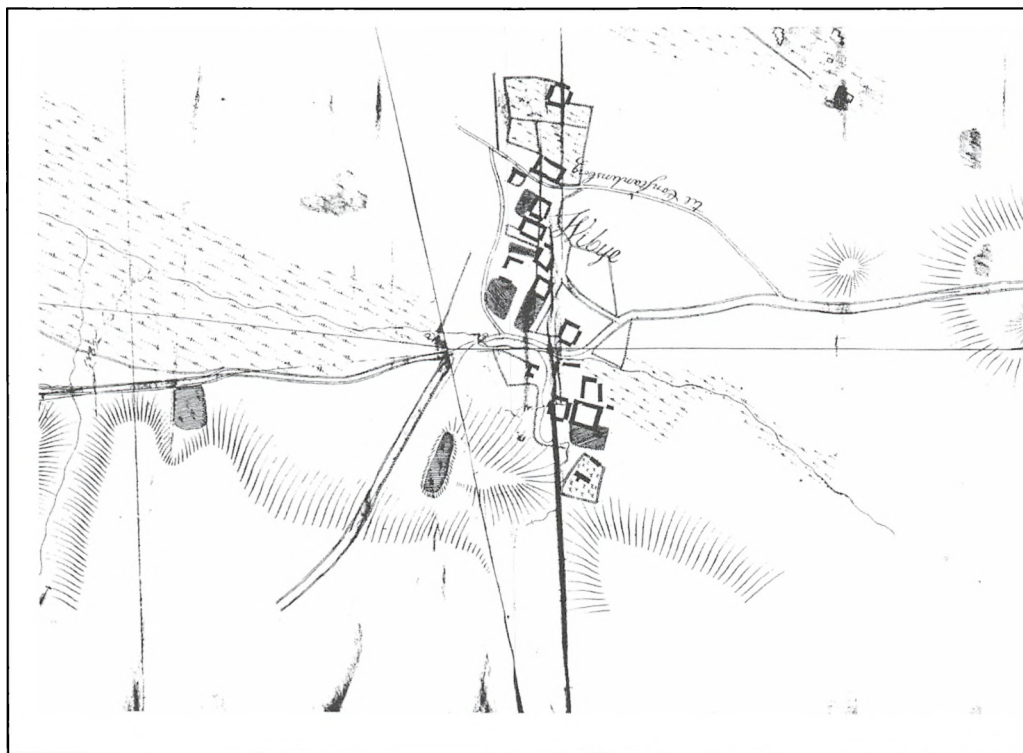

KLAVS KLERCKE RASMUSSEN

Det overordnede vejnet

Selvom Viby ikke er hverken verdens eller Danmarks centrum, så havde Viby (og Århus) allerede fra gammel tid en strategisk betydning. De udgravninger, som i øjeblikket foregår på Gåsemosen Vest (ved Motorvej SYD og Viby Ringvej) vil formentlig bekræfte dette og datere Vibys oprindelse til

senest ved starten af vikingetiden, formentlig endda tidligere. Århus Å var væsentlig bredere dengang, man kan næsten se det, når man kører på Ringvejen mod Åbyhøj. Her var en sø i lighed med nuværende Brabrand sø og Årslev Eng sø. Hele dalen mellem Nordby og bakken på Åbyhøj-

Det ældste kort over Viby, der er i Samlingen. de 2 landeveje, vejen til Constantinsborg, og "Viby Hovedgade" fra Nordby over Viby til Terp ses tydeligt med alle gårdene omkring.

siden var under vand, og her lå den danske vikingeflåde, når den ikke var på togt. Det var datidens Holmen med skibsværft og udrustningsanlæg.

Fra Saxo Grammaticus ved vi, at der lå en Kongsgård i Viby i 1176. Her mødtes Kong Valdemar med Absalon og den danske Adel. Man kan så diskutere, hvorfor der var en Kongsgård her. Det skal nok besvares med, at den lå et stykke fra kysten, tæt på krigshavnen Aros (Aarhus), samt hovedlande-vejen til Skanderborg, hvor denne møder den mindre landevej direkte til Horsens.

Vi har således gennem mere end tusind år haft 2 landeveje, dels den gennemgående vej Århus-Skanderborg, og dels den direkte vej mod syd til Horsens. Herudover har der ikke været mange overordnede veje. Der har været vejen fra Nordby (Narby) til Viby og senere til udflytter-byen Terp. Det var omkring denne vej langt de fleste gårde lå før udskiftningen i 1794. Vibybønderne, der alle tidligere var fæstebønder, gik eller kørte formentlig til hoveri på Havreballegård ad en vej, som lå, hvor nu Edisonsvej, Rolfs-gade, Ellemarksvej og Rungstedvej løber. Der har ligeledes været en vej, som vi i dag kender som Ormslevvej, men i ældre tider har hovedmålene først været Sysseltingstedet i Aabo og senere Constantinsborg.

Milesten på Ravensbjerg Bakken. Alle afstande blev i Østjylland udmålt fra Kolding (94 km).

Vejene i 17-1800-tallet

Vi ved ikke meget om vejenes beskaffenhed bortset fra, at de har været ringe, og at de skulle vedligeholdes af bønderne med sten og grus. Det tog tid at komme frem og tilbage i hestevogn, og af og til måtte kusken spænde fra, tage en af hestene og ride ud i landskabet for at finde sporet igen. Fra en

beretning i Århus-Byens Historie II tog det i 1847 2 dage at age med hestevogn til Viborg. Til Randers tog det 1 dag, men så var der også frokost på Spørring Kro.

De vigtigste vejstrækninger i Danmark blev opmålt i 1691-97 under ledelse af Ole Rømer (1644-1710), og der blev på det grundlag udarbejdet et projekt til forbedring af forholdene. Man kom dog aldrig rigtig i gang med arbejdet, men initiativet blev genoptaget af oplysningstidens reformvenlige udenrigsminister J.H.E. Bernstorff (1712-1772). Dette arbejde var inspireret af de franske chausseer og betød, at de gamle danske landeveje skulle omlægges og rettes ud. Der var især 2 hensyn, der skulle tilgodeses, dels skulle militæret have bedre muligheder for omgrupperinger, og dels skulle landbrugerne hurtigere og lettere kunne få deres produkter til byerne. Dette arbejde blev pålagt amterne, der lod bønderne udføre det som ubetalt pligtarbejde.

Dette grundlæggende arbejde blev fulgt op i 1793 med den store Vejforordning, der gav detaljerede retningslinier for udformningen af de nye landeveje.

Det blev de militære ingeniører, som foretog de første pålidelige opmålinger af vejnettet. Krigene mod englænderne i 1801-14 og den efterfølgende økonomiske krise gjorde, at det først i 1830'erne blev til realiteter. Disse landeveje, deres fornyelse og vedligeholdelse var en statsopgave, som hele landet skulle bidrage til. Planen var

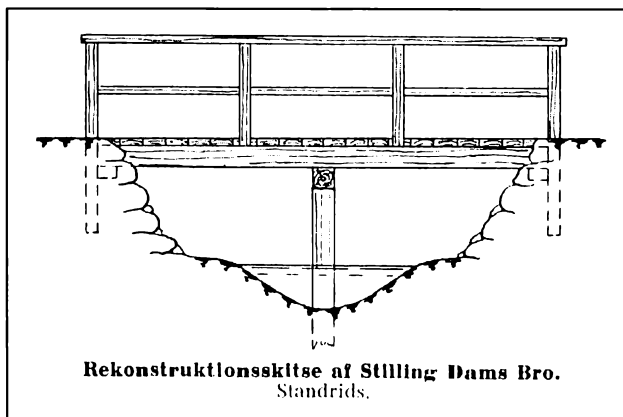
overordentligt fremsynet, men det kom til at tage flere generationer, før den var gennemført. De mindre landeveje kom under amtets bestyrelse og tilsyn, men blev i 1842 overført til amtsrådene, mens bivejene overførtes til sogne-forstanderskaberne (sognerådene).

Den første hovedlandevej, der blev renoveret i østjylland, var Skanderborg Landevej gennem Viby. Den blev rettet ud og anlagt efter de mest moderne principper (se nedenfor).

Denne strækning var færdig i 1834, hvorefter man fortsatte med de øvrige hovedlandeveje omkring Århus. Først i 1870'erne kom turen til Gammel Horsens Landevej, der så også blev renoveret. Det var de militære ingeniører, der ledede arbejdet de første hundrede år, og bønderne, der måtte slide med skovl, hest og vogn. Skærverne blev oftest hentet fra markdiger og gravhøje, og tilhugget på stedet. Det militære ingeniørkorps funktion med landevejene ophørte i 1867, hvor arbejdet overgik til de civile myndigheder.

Hvordan var vejene og broerne i 17-1800-tallet?

I forbindelse med renoveringerne af hovedlandevejene i første halvdel af 1700-tallet, blev der i 1728 afholdt syn på den imellem Marselisborg og Viby Marker stående "Stilling Dams Bro" berettes der om i Viby Sogn Historie II. Der står ikke nøjagtigt, hvor

"Stilling Dams Bro". Snittegning af broen, som førte en bæk under Skanderborg Landevej i Kongsvang.

denne er bortset fra: "Altså i det nuværende skel mellem Viby og Århus". Dette udlægger jeg som Kongsvang, hvor en bæk fra Holme har løbet langs nuværende Observatoriestien, Jyllands Allé, Dyrehavevej og til Århus Å. Denne er i dag rørlagt. Broen var både i længde og bredde 8 alen, d.v.s. 5 meter. Broen hvilede på 7 pæle under broen, og der er en nærmere beskrivelse af, hvad der er brugt af egetømmer.

I efteråret 1757 blev der slået broer over 2 bække, som løb over Horsensvejen, den ene ved Porrup Vad (Poerup) og den anden lige uden for Skovfogedens Hus. Det fremgår ikke, hvor disse 2 broer er, og hvilke vandløb de er bygget over. Begge broer var "i komplet stand med stenmur og opfyldning ved begge sider til de rejsendes bekvemme og sikre overfart", som det blev noteret i Tingbogen.

1700-tals vejene er chausse-veje opkaldt efter en fransk vejingeniør. Den bestod af

en meget fast underbygning af større sten og undertiden ler. Igennem købstæderne skulle vejen være brolagt, og der skulle være rendestene. Hovedlandevejene skulle være 20 alen brede (12,5 m) og skulle afvandes med 2 alen brede grøfter.

Ved renoveringerne i 1830'erne blev vejbygningen foretaget i "makadam" opkaldt efter den engelske ingeniør MacAdams principper med en jævn belægning af skærver og grus, der blev komprimeret af selve færdslen.

Uanset disse tørre tekster om vejenes opbygning aner man et mareridt af huller, vand og pløre, og på tørre tider var der støv og snavs, så det har været en speciel oplevelse at færdes på vejene.

Med bilerne kommer behovet for bedre vejforbindelser

I 1862 blev de indenlandske rejserestriktioner for rejser over sognegrænserne endelig ophævet, og købstadsrettighederne var ophørt i 1852, derfor kommer der øget bevægelighed i befolkningen. Folk var nu hverken lovmæssigt eller traditionsmæssigt stavnsbundet til en bestemt egn. Industrialiseringen var taget til, og landbefolkningen strømmede til byerne, som derfor voksede ud over de gamle bygrænser. Forstæderne

og de nære landsbyer fik også gang i produktionsvirksomheder (FDB's fabrikker 1906) og nye boligområder (Rosenvænget 1896) skød op. Det gav øget færdsel på alle veje, også de mindre der stadig ikke havde fast underlag, og derfor i regntunge perioder var svært passable, og de var absolut ikke nogen nydelse at benytte.

Bilernes indtog først i 1900-tallet kom dog til at betyde en revolution og satte gang i udviklingen af de bestående veje, samt skabte behov for nye veje ud af og ikke mindst på tværs af hele Århus-området, som forbindelse mellem de nye bolig- og industriområder i forstæderne. Der blev længere mellem bolig og arbejdssted. Nedenstående tabel viser trafikken udvikling i Viby-området:

Årstrafikdøgn personbiler

	1939	1955	1969	2006
Horsensvej/ Chr.X's vej	508	1099	5916	11600
Skanderborgvejx)	2078	3130	19432	12300
VibyRingvej			7180	23400

Tallene må kun bruges til bedømmelse af udviklingen, da de ikke er optalt nøjagtig samme steder og på samme måde.

x) Tallet er lidt overraskende for 2006, men fremgår af statistikken. Skanderborgvej er aflastet af Ringvejen, Åhavevej/motorvejen og Chr. d. X's vej i perioden 1969 til 2006.

*Skanderborgvej ved Magdalenemøllen ca. 1900.
Som det ses, er vejen stort set kun farbar for kaner.*

Jernbanen deler Viby kommune

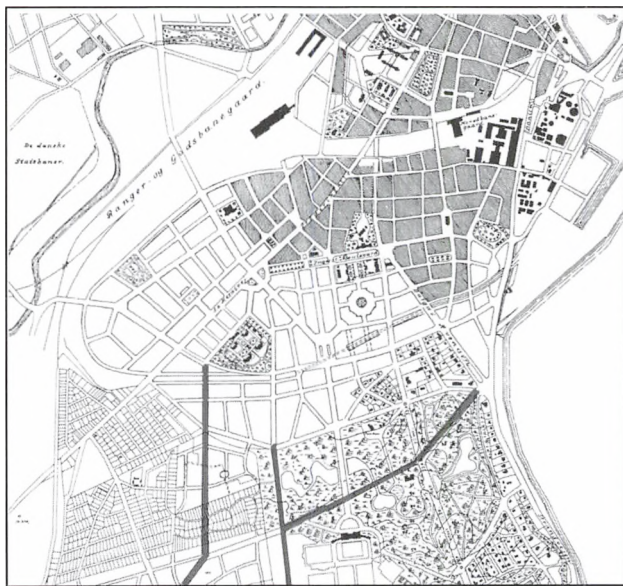
Jernbanerne gennem Viby havde mange bevogtede og ubevogtede overkørsler. Mange af disse blev nedlagt for at sikre dels færdslen og dels jernbanetrafikken. Dette medførte så, at kommunen følte sig delt i to områder. Dette bevirkede den store debat om hel eller delvis indlemmelse i Århus i årene 1935-38. Kommunen gjorde meget for at bevare selvstændigheden for et samlet Viby, bl.a. ved at udbygge Vilh. Becks vej og Grundtvigsvej, og med viadukten ved Chr. d. X's vej, som blev indviet i 1938.

Den skæve bro (eller rettere lige bro over jernbanen) i Kongsvang blev bygget i 1916/17 i forbindelse med udbygningen af banen fra 1 til 2 spor. Den skæve bro med den lige landevej blev taget i brug i 1956, mens viadukten ved Gl. Horsens landevej og Enghavevej blev indviet året før - 1955. Allerede i 1916 blev viadukten ved Kirkevej (kaldet "Stenkisten") taget i brug.

”Byplan for en Del af Aarhus og Sydlige Opland”

Afdelingsingeniør A. F. Frederiksen hos Stadsingeniøren i Århus havde i forbindelse med udarbejdelsen af Byplanen for Frederiksbjerg Vest med Lukas kirken, Stadion og Ingerslev Boulevard i 1920 udgivet en lille bog med ovennævnte titel. Foruden kortmateriale giver bogen en orienterende beskrivelse samt kortfattet vejledning for bedømmelse af byplanen. Der er tilsyneladende ingen tekstbemærkninger til de veje, som han mener, skal føre ud af Frederiksbjerg til Viby. Af planen ses bl.a., at Jyllands Allé er ført helt igennem, som vi kender den i dag - det tog dog 30 år. Det, der overrasker mest er, at Kongsvangsallé er videreført ud gen-

nem Viby, det vil sige gennem Kongsvang, Skovdalen og Rosenvænget til Vilh. Becksvej og herfra videre mellem nuværende Rosenvangskolen og Fredenskirken. Hvor den ender kan ikke ses på skitsen, men måske i Terp. Det fremgår også af denne plan, at Frederiksen forestiller sig Vilh. Becksvej videreført mod øst gennem Havreballe skov, gennem Friheden til Filtenborg Plads. Min kommentar: Godt at de 2 sidste forslag ikke blev til noget.

Århus kommune udbyggede i disse år store områder af den gamle bymark med boliger og industri og var med hensyn til vejføringen i disse områder nødsaget til at tage hensyn til vejføring i forstæderne, så der kom forbindelse i vejsystemet. At planlægningen skulle tage hensyn til forstædernes veje var dog ikke udtryk for nogen voksende velvilje over for disse i Århus Byråd, hvor der vrissedes ”Skattely”, når talen faldt på dem. Mange gode skatteydere var flyttet fra Århus By til forstæderne, især Skåde og Ris-skov. Da Vejlbysogneråd i 1925 meddelte, at nu havde man valgt 3 medlemmer til et mellemkommunalt udvalg om Byplanlægningen, fik det det lakoniske svar, at de altid var velkomne til at henvende sig til Udvalget for Byens Udvidelse og Bebyggelse (UBUB).

A. F. Frederiksens kort fra 1920 med forslag til nye veje i Århus' sydlige opland. De 3 omtalte forslag er trukket op.

Jernbaneviadukterne i Kongsvang. Den gamle bro med svingene fra 1916/17 og den nye bro med den lige landevej under byggeri i 1953.

I 1927 blev der dog nedsat et fællesudvalg med nabokommunerne, hvortil også Viby sendte repræsentanter. Århus Byråd sendte hele UBUB-udvalget på 3 medlemmer, så der var mere tale om at udstrække dette udvalgs arbejdsområde end at indføre noget nyt. Der ses da heller ikke at være kommet noget konkret ud af dette arbejde - på skrift.

Det er der nok alligevel. Allerede i 1930 kommer planerne om anlæg af Jyllands Allé fra Skovbrynet og ud gennem Viby til Horsens Landevej frem i lyset 1. gang, bortset fra vejskitsen fra 1920.

Sognerådsformanden i Viby Jens Juul røbede i 1949, "at han ville græde tørre tårer, hvis dette projekt aldrig blev gennemført". Hele dette mere end 20-årige projekt bliver nærmere omtalt i en senere artikel: Jyllands Allé i Viby.

Der var dog andre nye færdselsårer, som der lidt hurtigere kom gang i, da behovet opstod i 1930'erne. I samarbejde med nabokommunerne påbegyndtes således i 1930 anlæg af en ny vej gennem Nordby over Århus Å og Ådalen til Åby (se Viby Bogen 2008) og i 1933 gennemførtes reguleringen og forlægningen af Ormslevvej vest for Viby.

I 1934 påbegyndtes anlæg af Rosenvangsallé således, at der tilvejebragtes en "ypperlig forbindelse" mellem Skanderborg Landevej i Kongsvang og Hads Herreds Landevej (Oddervej) i Højbjerg.

Endvidere blev i 1935 Carl Jensens Vej anlagt gennem Skovdalen i forbindelse med Århus Kommunes gadenet (den store rundkørsel, der afsluttede Jyllands Allé ved Badmintonhallen), således at Trambuslinie 4 gennem Viby Kommune kunne blive etableret.

Vejenes beskaffenhed i nyere tid

Den stigende motoriserede trafik i starten af 1900-tallet skærpede kravene til belægningsen på landevejene. Forenede danske Motorejere og Kongelig dansk Automobil Klub fik lov til at opsætte internationale vejtavler i 1913, mens FDM i 1910 fik afslag fra sognerådet i Viby til at køre med bil mellem kl.

12 nat og kl. 4 morgen. Som vi ved, er tilladelsen dog senere givet.

I 1903 blev den første damptrømler anskaffet, og i 1916/17 blev der lagt tjæremakadam på 500 m på Silkeborg Landevej. I 1918 var grøftekanterne et problem, hvorfor De Samvirkende Gedeavlsforeninger søgte om tilladelse til at lade geder græsse langs vej- og grøftekanter. De fik afslag.

Da forsyningerne efter 1. verdenskrig atter blev normaliserede, kom der igen gang i asfalt- og tjærearbejderne. I 1922/23 købtes 2 nye tjæremaskiner, og nu gik det slag i slag på landevejene. Midt i 20'erne kom den første vej med vor egen belægning - cement, atter var det Silkeborgvej, som var først. I midten af 30'erne blev også Skanderborgvej gennem Viby cementeret. Med de nye faste belægninger blev vejene også farligere at færdes på, specielt i sne- og isglatte tider, derfor måtte man i 1932/33 indkøbe 4 grusspredningsmaskiner.

Den første motoriserede fejmaskine så dagens lys i december 1952, hvor det fælleskommunale beredskab præsenterede en maskine, som "slugte snavset, som derefter løftedes op i en kasse i maskinens forparti".

Var det tørt og støvede, kunne maskinen vande gaden.

Vidtløftige vejplaner i Viby

1. Ny ringvej fra Viby Torv/Nordbyvej til Fredensvang Runddel 1954.

I 1954 drøftede man meget den kommende ydre ringvej, der skulle forbinde forstæderne omkring Århus. Åby gik meget ind for, at vejen fra Åby over åen og Nordby til Viby Torv skulle fortsætte op forbi Kirken gennem "stenkisten" og under Chr. d. X's vej til Fredensvang Rundkørsel. Herfra kunne man jo så fortsætte ad Rosenvangsallé til Højbjerg/Oddervej. Holme-Tranbjerg kommune ønskede derimod vejen videreført fra Viby Torv ad A10, Gl. Horsens Landevej, Holmegårdsvej og så ad en ny vej med tilslutning til Bushøjvej. Denne møder Oddervej i Skåde.

"Stenkisten" er den lille viadukt ved Kirkevej, som i dag er spærret for kørsel. Denne var allerede først i 50'erne meget trafikeret og en sand trafikfælde, da den kun er 5 m bred med fortøve, hvor mange skolebørn færdedes til og fra Viby Skole.

Daværende Sognerådsformand Gunnar Clausen omtalte den således: "Den er en så farlig trafikfælde, at der aldrig sker nogen uheld".

I 60'erne arbejdede man stadig med linien gennem "Stenkisten" og under Chr. d. X's vej, linien fra Gl. Horsensvej over Holme til Bushøjvej, men nu også med en ny 4-sporet vej, som Viby ville have anlagt fra Stautrup over St. Ravnsbjerg til Bushøjvej.

Ingen af disse forslag blev til noget, men Holmes og Vibys forslag kom dog nærmest på den gennemførte løsning mange år senere.

2. Bro over Fredensvang Runddel

I 1969 kom der forslag om, at Jyllands Allé skulle føres over Fredensvang Runddel på en bro. Man mente, at der med 6 veje i Rundkørslen var så stort et trafikvirvar, at der måtte gøres noget.

Der var ikke noget aktuelt ønske om at lave denne "fly-over-kørsel" af Runddelen, men Amtsrådet vedtog ikke desto mindre at fastsætte de nødvendige byggelinier. Århus Kommune, som havde overtaget ansvaret efter Kommunalreformen i 1970 opgav forslaget i 1975, idet man ville satse på den nye ydre ringvej.

3. Trafikken skal væk fra Viby Torv

I perioden 1981-85 var der sket mange trafikuheld på Viby Torv, som lå på 3. pladsen af "sorte pletter" i Vejdirektoratets oversigt for hele landet.

Der havde været 19 tilskadekomne personer. Det skulle der gøres noget ved. Socialdemokraterne i Århus Byråd med Flemming Knudsen i spidsen ville ofre 100 mil. kroner på at føre Skanderborgvej under Torvet. Det arbejde skulle kunne være færdigt i år 2000. Den ansvarlige rådmand Olaf P. Christensen mente, at ideen var glimrende, men urealistisk, hvorfor den ikke var værd at ofre tid på.

Fredensvang Runddel. Forslaget fra 1969, hvor en bro fører Jyllands Allé over runddelen/krydset Terp Skovvej-Rosenvangsallé.

Afrunding

De fleste, som har interesseret sig lidt for trafik og veje, vil bemærke, at der stort set ingen forskel er på tidligere tider og den situation, som vi kender i dag. Ting tager tid, i gamle dage en generation eller to, i dag tager det fra forslag til indvielse også 10 - 20 år. I gamle dage var der problemer med vejens beskaffenhed og dens topografiske beliggenhed. I dag er det mere det trafik-sikkerhedsmæssige, der er i højsædet. Skal der være svingbaner, lyssignaler, rundkørsler, midterrabatter m.v.?

De aktuelle store planer for trafikken omkring Århus omfatter en stor motorvejs-sløjfe på Viby Ringvej og anlæg af Marselis-tunnelen. Sløjfen og tunnelindgangen ligger på gammelt Vibyområde i Gåsemosen og Eskelund.

Det er ikke det store trafikmæssige problem, men hvordan bliver det ikke for viby-genserne, når tunnelen skal forbi Skanderborgvej og Jyllands Allé. Så bliver der langt til Århus City.

En tredje ringvej er allerede på tegnebrættet lidt syd for Århus - fra Beder til Bering. Der sker noget, og det vil der fortsat, så længe antallet af mennesker og biler fortsat stiger.

Litteraturhenvisninger:

August F. Schmidt: Viby Sogns Historie I og II 1942 & 1949.

Ib Gejl (Red): Århus - Byens Historie II-IV 1995-96.

Århus Byhistoriske Udvalg: Trafikken i Århus - før og nu 1976.

Tove Glud Rasmussen & S. Nørgaard: Bag den Røde Låge 1996.

Århus Kommune: Frederiksbjerg Vest, registrering og klassificering 1981.

Danmarks Kommunal Efterretninger 1924: Byplan for en Del af Aarhus og sydlige Opland af afdelingsingeniør A. F. Frederiksen.

Østjydske Hjemstavn 1952: Brobygning i Fortiden af civilingeniør Th. Rasmussen.

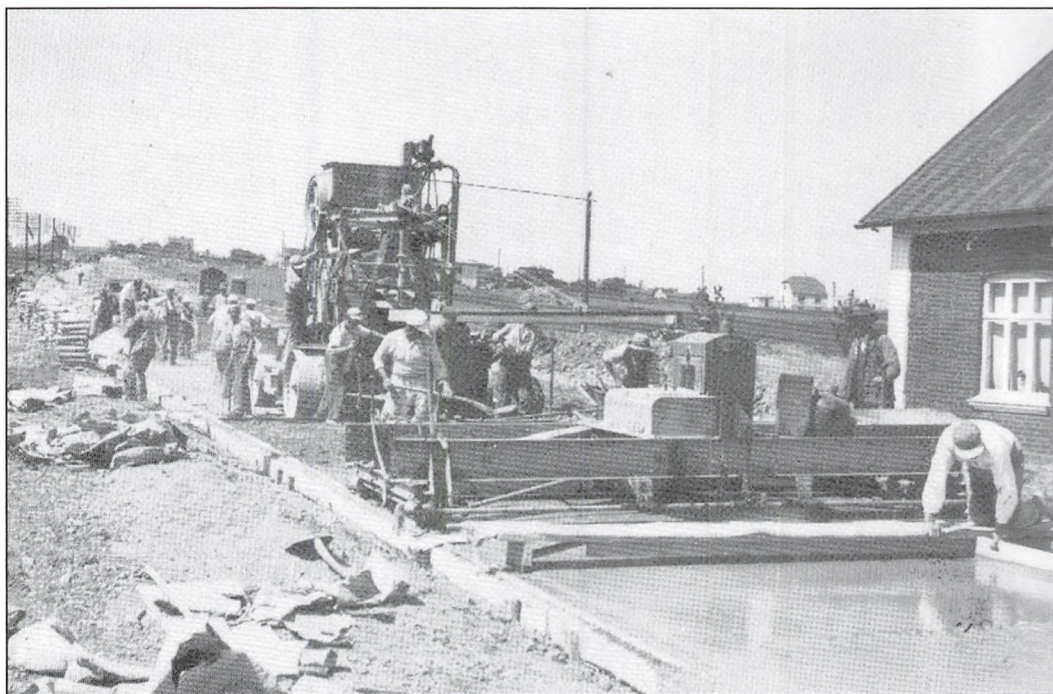
Viby Bogen:

1997: Tove Glud Rasmussen: Det talte man om i 30'erne (Indlemmelsessagen).

2000: Ole Linå Jørgensen: Jernbanerne i Viby.

2008: Broarbejde på Nordbyvej (afskrift af avisartikel i Aarhus Stiftstidende d. 29. maj 1931).

Diverse avisudklip fra Aarhus Stiftstidende, Demokraten og Jyllands-Posten.

Der lægges cement på Grenåvej i 1936. Man troede, at cementvejene ville blive dominerende i Danmark, men de viste sig ikke at være vejrbestandige.

JØRGEN BANG CLAUSEN

Min far - Gunnar Th. Clausen

I december dette år for 50 år siden døde min far kun 57 år gammel som sognerådsformand i Viby, landsformand for Dansk Børneværn og medlem af mange samfundsengagerede organisationer. Det følgende er et forsøg på at fremstille det engagement, han uden beklagelser altid var i forfront med. Først hans baggrund:

Min fars forældre mødtes i slutningen af 1890-erne som henholdsvis tjener og køkkenpige i Fredericia. Han kom fra Snøde på Langeland og hun fra Baaring Vig ved Asperup på Nordfyn. Peder Madsen Theodor Clausen og Malfrede Mathilde Jørgensen blev gift og bosatte sig i Århus, da han kom ind hos De Danske Statsbaner som stationskarl og efterhånden blev portør, konduktør, jernbanepakmester og endelig i 1924 togfører.

På den tid var byen i kraftig vækst. Først boede ægteparret på Hallsvej langs jernbanen - den senere Hallssti - så i Valdemars-

gade, Holbergsgade, Dannebrogsgade og Absalonsgade, før familien kom til "Højbo" H. C. Ørstedsvej nr. 20 i 1919. I 1925 stod så

Gunnar Clausen ca. 1950.

den endelige bolig på Rosenvangs Allé 45 færdig.

Undervejs kom fra 1899 til 1911 Meta, Valborg, Gunnar, Carl, Viggo, Helge og Ingefred. Meta døde som spæd af en forgiftning under en tur til min bedstemors hjemby.

Min far, Gunnar Theodor Clausen, kom i 1908 i Frederiksbjerg Byskole på Ingerslevs Boulevard, hvilket navn skolen senere

adopterede. Det var en helt ny og meget stor skole med over 1000 elever. Dens overlærer var H. C. Petersen, som også blev lærer for hans klasse. Lærer på skolen var også dennes søn, den unge Hans Hartvig Seedorff Petersen, der blev en meget kendt forfatter og digter og senere ansat i Danmarks Radio.

Om Gunnars skoleår fik vi i familien kun få beretninger, men blev fortalt, at faderen efter hjemkomst fra tjeneste sent om aftenen eller natten ofte vækkede børnene og hørte dem i deres lektier til den kommende dag. Der skulle ikke være tvivl om, at de lærte hvad de skulle. Vi hørte aldrig om fysisk straf, men om strenge irettesættelser, hvis de søvndrukne børn ikke kunne lektierne flydende.

Overlærer H. C. Petersen var en meget fordragelig underviser, men kunne trods almindelig godmodighed ved sjældne lejligheder tage dramatiske metoder i anvendelse mod irriterende mindre lærenemme. Det skete nogle gange, at han kunne lade dårligt humør gå ud over de langsomme elever ved at kaste sit tunge nøgleknippe i retning af synderne på de sædvanligvis nederste bænke. Min far fortalte, at man kunne se hvor nøglerne havde ramt bordene og pløjet baner i dem. Imidlertid var det en skræmmeaktion, der ikke var ment som fysisk straf og heller aldrig havde skadet nogle le-

Gunnar Clausen som konfirmand i 1916.

gemligt. Det var dog alligevel andre tider dengang!

Det blev forventet, at Gunnar skulle sidde øverst i klassen. Desuden udførte han også praktiske job. I familiens eje er digterpræsten B. S. Ingemann's "Valdemar den Store og hans Mænd", som han blev givet med indskriften: Til Erindring om Beplantningen af den høje Mur på Gymnastikhuset. H. C. Petersen - 13. April 1916.

Den 14-årige Gunnar Clausen blev konfirmeret, og havde efter sin afgang fra skolen 1916 forskellige budpladser. Det år gik en rystelse gennem familien, da den yngre bror Carl fik lungetuberkulose og døde efter nogle deprimerende måneder.

Gunnar blev først læredreng hos en smed i Malling. Arbejdet med at sko heste blev han fortrolig med, men han fandt den hårde behandling fra smeden utålelig og forlod pladsen i desperation.

Han gik hjem til Århus, men faderen kunne ikke godkende, at han var løbet af pladsen og tvang ham tilbage. Siden blev han hos smeden et halvt års tid, men forlod så pladsen igen. Denne gang gik moderen i forbøn for ham, og Gunnar blev sendt til hendes fødested, hvor han fik arbejde som fisker på Nordfyn. Der blev han et års tid og vendte så hjem uden lyst til at fortsætte med det erhverv.

Han var efterhånden blevet 17 år og i maj 1919 meldte han sig ind i Dansk Arbejdsmands Forbund og Arbejdsløshedskasses

Viby Afdeling. Familien var netop flyttet til Rosenvang i villa "Højbo".

Her fik han lejlighedsvis kortere job, men i 1920 ramte tragedien igen familien. Storesøster Valborg, der arbejdede i restaurant Varna's køkken, pådrog sig en slem lungebetændelse, og efter et kort sygeleje hjemme døde hun i slutningen af juni. Det var det 3. døde barn i løbet af 20 år og slog uden tvivl noget i stykker mellem ægtefællerne. Carls og Valborgs billeder hang altid gennem årene i ovale rammer i den pæne stue, hvor man sjældent kom.

Min bedstemor søgte religiøse sekter efter trøst, og min bedstefar søgte arbejde i andre byer, hvilket også blev givet ham i Aalborg, Grindsted og senere i Grenå.

Selv blev Gunnar soldat i januar 1921 og lå ved artilleriet i Bådsmadsstrædes kaserne i København - det nuværende Christiania. Han var med på øvelser i bl. a. Jægerspris sammen med sin elskede hest, der trak kanonerne.

Under udgang i København traf han en køn pige, og hun blev hans kone efter hjemkomsten fra tjeneste i oktober 1922.

De flyttede ind på 1. sal i "Højbo", og året efter kom min storesøster Ruth til verden.

Den unge far var en tid i støberiet på Frichs Fabrikker, men fik så et tilbud af naboen, murermester Martin Petersen i nr. 22, og blev i mange år murerarbejdsmand i hans forretning. Martin Petersen byggede Rosenvangs Allé 45 for min bedstefar i

1924-25, og den lille familie flyttede med ind på 1. sal. Her blev det næste barn, Tove, født i august 1926. I 1929 var min far blevet kasserer i Viby kommunes Hjælpekasse. Hjælpekasser var forløberen for Socialreformen i 1933. I det job passede han udbetalinger til efterhånden 350 Vibyborgere, der var kommet i vanskeligheder. Det var et ulønnet job i fritiden, og de mange lister med navne blev ført med hans sirlige, men karakteristiske skrå håndskrift. En af hans håndskrevne lister fra 1. april 1931-31. marts 1932 opbevares i Lokalhistorisk forenings arkiv.

Under strenge vintre var der lange arbejdsløshedsperioder i byggeriet. Det gav små indtægter, og i slutningen af 1929, da den store verdenskrise lige var brudt ud, blev min far fast ansat på Viby Gasværk. Det betød en hidtil ukendt sikkerhed, at have fået sit 3-holdsskiftjob. Uden tvivl er jeg resultatet af dette held, for det havde al-

tid knebet med at få pengene til at slå til i den lille familie. Jeg blev født på 1. sal i nr. 45 den 10. februar 1932 og kom som mine ældre søstre i den ret nye Rosenvang Skole som 6-årig.

Dog var vi forinden flyttet ind i eget hus på Hans Tausensvej 6 nærmere selve Viby i begyndelsen af 1937.

Allerede de første år efter ansættelsen på gasværket var interessen for børneværnsarbejde vakt. Baggrunden var sikkert den bastede, ofte rå opdragelse, han havde set praktiseret i sine skolekammeraters hjem under stor fattigdom. Årene i Hjælpekassen havde vist ham fortsættelsen af de dårlige forhold i fortiden, og derfor stillede han op til kommunevalget i 1933 og blev valgt. Her fik han straks posten som socialudvalgsformand på grund af sin viden og akkuratesse. Samtidig blev hans tidligere arbejdsgiver, Martin Petersen, valgt. De sad sammen i 2 perioder.

Den store arbejdsløshed i 1930-erne lagde beslag på hans tid, og vi 3 børn så ham ikke så ofte. Der var dagens arbejde og de mange aftenmøder, så for mig især, var han en fremmed person. Ved at arbejde med andres forhold i tide og utide var han så fjernt fra nutidens faderideal, som man kunne komme, men da jeg blev uretfærdigt mis-

Socialudvalget 1937-43.

*B.K. Sejersen, W. Worm, Gunnar Clausen,
J. Rosenlund, P.N. Jensen og J. Rasmussen.*

handlet af en lærer i 2. klasse som 7-årig, skred han straks ind. Der var aldrig tvivl om min og mine søstres sikkerhed og hans familieansvar.

Når vi engang imellem mødtes, indprentede han mig orden og god opførsel og hans: "Husk at pudse dine sko og støvler under svangen". var ikke populært hos mig. Det var sandsynligvis militærvaner, der prægede ham her.

Nyere tøjmoder havde han også svært ved at forstå. Mine spejderbukser blev også senere kendt for korte. De skulle nå til knæene og ikke til midt på låret - men han bøjede sig, da han så de andre i min patrulje samlet.

Ind imellem kunne den lille familie dog samles omkring spisebordet og spille et slag Rommy og her skete det, at han kunne blive fjern i blikket, når han skulle give kort og blive ved med at blande, til vi kaldte ham tilbage til virkeligheden. Så sagde vi alle højt i kor: "Vågn op - du holder foredrag". Det var meget sandsynligt noget, han skulle sige ved et møde eller et foredrag om enten socialt arbejde eller børneværnsarbejde, som han var faldet i staver over. Der var trods hans strenghed let til humor mellem os i familien.

Tidens store humorist, Robert Storm Petersen, blev flittigt citeret og selv tåbelige bemærkninger i ugebladet Hjemmets "Kaptajn Vom" blev spøgefuldt brugt. Især fru Vom's enfoldige sprog var højt på listen.

9. april 1940 om morgenen stod min far foran spejlet i køkkenet og barberede sig efter en nattevagt, og jeg var lige stået op lidt i kl. 7, da vi begge hørte en mærkelig lyd. Vi løb ud på gaden og så det chokerende syn af hele grupper af grå 3-motorers JU-52 fly, der kom langs banelinien i kun 10-15 meters højde på vej mod nord. Min far stod med barbermaskinen og den ene halvdel af ansigtet endnu smurt ind i hvid barbersæbe. Vi var ved at blive besat af tyskerne.

Snart genlød dagen af rygter - min onkel Viggo kom cyklende og fortalte, at "Bremen" var sænket med mand og mus. Det mentes at være et tysk troppetransportskib på vej til Norge - alt hvad der lød af tysk fiasko og døde tyskere var velkomne historier.

Sandheden var den stik modsatte - tyskerne var situationens herrer med overvældende styrke og overlegen teknik. Allerede ved middagstid holdt den første kolonne med soldater på Kongevejen. Vi børn var sendt hjem efter et kort lærermøde, og nu stod jeg og et par andre drenge og så besætterne vente et øjeblik på en klarmelding til at køre videre ind i Århus.

Lige ud for Byvænget holdt en fyldt mandskabsvogn på larvefødder og foran bl.a. en militærvogn med kanon på slæb.

Kongevejen så ellers forladt ud - der var ikke mange mennesker at se - de sad sikkert bag gardinerne og græmmede sig. Alle for-

stod øjeblikkelig, at vi ikke denne gang ligesom i 1. verdenskrig kunne holde landet udenfor krig.

Men krigens følger mærkede vi ikke meget til i 1940 - kun som brændselsmangel og tilfrosne ruder. Det skulle snart blive værre.

Vinteren 1940-41 bød på sne og frost, og engang efter aftensmaden ville jeg ud at kælke. Det måtte jeg ikke mere på bane-skrænten med de passerende våbentrans-

porter, men de korte skrænter ned fra Kongevejen var tilladt. Nu holdt jeg stædigt på, at jeg ville have min luftbøsse med. Den var ikke meget værd, men jeg ville have den med. Så blev den inddraget af min mor, og jeg gik udenfor i den mørkelagte sneverden. Jeg var både vred og dumstædig og gik rundt om huset og kastede mig i sneen i barnlig trods. Lidt efter smækkede fordøren, og det sagde mig, at man havde opda-

Indvielsen af Vester-gårds-skolen 27. oktober 1952. Ægteparret Clausen omgivet af stiftsamtmænd med fruer (afgående Hvidt og ny Lorentzen).

get kælken stod ved trappen, og derfor blev jeg ledt efter. Kort efter så jeg ud ad øjenkrogen, at min far gik forbi med en flagermuslygte ude på vejen mod Byvænget. Senere så jeg lygten svinge over den høje sne på markvejen, som var Byvængets forlængelse dengang. Jeg blev liggende urørlig, til jeg efter nogen tid blev opdaget af min far, der løftede mig op uden et ord og bar mig ind ad fordøren. Her stod min oprevne mor og gav mig en lussing, vistnok den eneste nogensinde, mens min far roligt bar mig ind i stuen. Selv i den situation rørte han mig ikke. Det er aldrig sket i familiens historie, at han har slået nogen af os. Det er mærkværdigt, at der trods påstande om bedre omsorg for børn i dag er en ny statistik, der siger, at der i en politisk gruppe er en høj procentdel, der går ind for legemlig afstraffelse af børn. Det ville have overrasket min far, at udviklingen på det punkt er gået baglæns.

I 1941 var der et højt antal nedkastede bomber over Danmark. Ejendommeligt nok var det vore venner, Englænderne, der hovedsagelig smed dem over mørke og øde steder som marker, hvor de ikke skadede mennesker. Det skete, fordi luftværnsilden over nordtyske byer var så kraftig, at mange maskiner i den tidlige periode ikke kunne komme nær deres mål og i stedet "læssede" deres bomber af på hjemvejen over Danmark. I august var min far under et natskift på Viby gasværk imidlertid udsat for et be-

vidst bombardement af en engelsk maskine, der kastede 6 bomber. Den nærmeste var til alt held en "forsager", men 4 stk. 250 pounds bomber, der sprang bag ham, mens han befandt sig udenfor gasværkskontoret, slyngede ham ned i cykelrummet, hvor han beskadigede ryggen lige i nyreregionen.

Det var det, som uden tvivl 18 år senere blev hans skæbne. Først længe efter krigen kom det frem, at gasværker var på Royal Air Force's bombeliste fra den tyske besættelse og ca 2½ år frem.

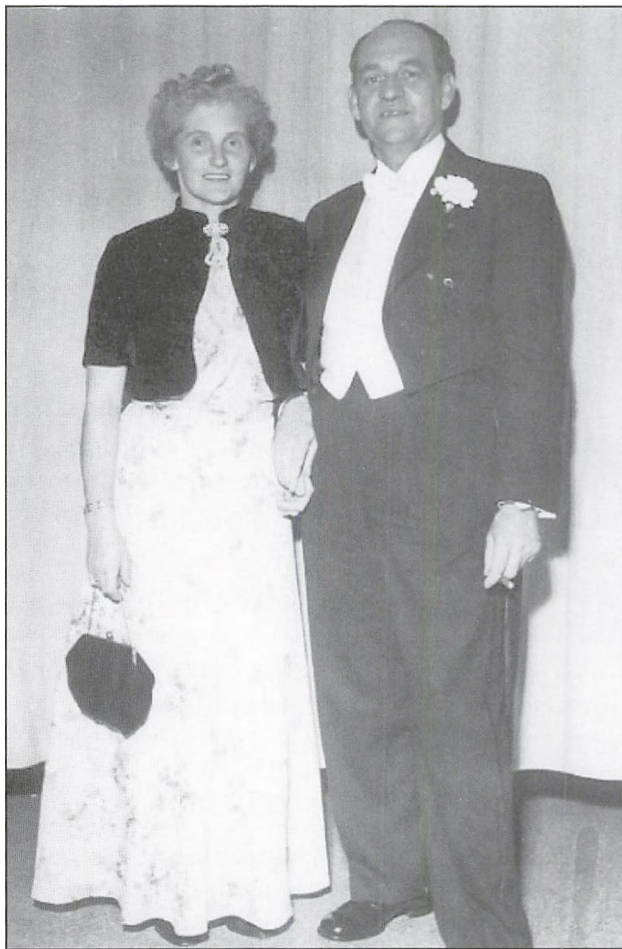
Det var usædvanligt for et ordinært sognerådsmember at komme i selskab med landets legendariske statsminister, Thorvald Stauning, der havde regeret landet i 13 år. Imidlertid var det netop, hvad der skete for Gunnar Clausen fra Viby i oktober 1941. Muligvis var invitationen til indvielse af plejehjemmet "Solhjem" i Gentofte foranlediget af min fars part i bygningen af alderdomshjemmet i Viby i 1936, men jeg har en mistanke om, at han var blevet lidt kendt i toppen af partiet som følge af sin oplevelse af det engelske bombeangreb nogle måneder før.

Da han kom hjem, kunne han fortælle en humoristisk historie fra begivenheden og sit møde med landets regeringsleder og andre notabiliteter.

Efter selve indvielsen havde Stauning slået sig ned i plejehjemmets samlingsstue, og nogle drinks var blevet serveret for gruppen. Det trak ud, og da mørket faldt på, sad

de der stadig. Nok var det krisetider med mørkelægning, risikabel færden på gader og stræder og derfor ikke så mange andre muligheder, men det kunne blive for meget.

Min far fortalte, at han fra sin plads ved bordet kunne se en skikkelse i flagrende hvid natkjole komme imod dem gennem glas døren, hvorefter forstanderinden plud-

selig stod ved siden af landsfaderen og med eftertryk stillede en svingende fuld kande vand på bordet foran ham. Så drejede hun om og gik samme vej tilbage. Stauning fortrak ikke en mine, men sagde, mens han rejste sig og rømmede sig: "Mine herrer - jeg tror det betyder, at det er tid at forlade dette sted". Thorvald Stauning døde 6 måneder senere.

Besættelsestiden var ikke den uskyldige periode i Danmarkshistorien, som den ofte fremstilles af nogle historikere i dag. Imidlertid vidste mange ikke, hvad der skete omkring os og nogle så i lang tid stormagternes kamp som en almindelig krig.

På min fars 40-års fødselsdag onsdag 22. april 1942 havde han sammen med venner fra den socialdemokratiske gruppe en uformel sammenkomst i vores spisestue, hvor traktementet var en enkelt øl til hver. Det var nøjsomme tider. Jeg var kommet hjem fra skole og blev af min mor, der hørte samtalerne i køkkenet gennem den lukkede dør, mødt med et irriteret: "Nu skændes de igen". Den slags møder var ikke altid så fredelige mellem partifæller, men jeg kunne høre en særlig uoverensstemmelse mellem min far, der var næstformand i sognerådet, og rådets ubetvingede leder, den 20 år ældre Jens Juul. Min interesse i krigens gang var meget stærk, og jeg kunne nu høre debatten dre-

Nancy og Gunnar Clausen til operabal i Århus Hallen 1953.

jede sig om tyskernes mulige mishandling af fanger. Jens Juul nævnte det almindelige argument, at tyskerne trods alt var et gammelt kulturfolk, der havde frembragt humanister som Schiller og Goethe og aldrig ville optræde som bødler.

Juul havde i sine unge år været på valsen som snedkersvend i Tyskland og Schweitz før første verdenskrig. - De andre, maskinarbejder Krogh, gasværksbestyrer Svend Lind og vejformand Arnold Borchmann, undveg alle debatten, som efterhånden ebbede ud uden afklaring. Borchmann trak mig, da jeg kom ind i stuen for at høre om en øl til deling var noget, op på sit skød og sagde afledende, at man skulle passe på med at stikke næsen for langt frem, så den kom i klemme. Ordene var henvendt lidt spøgende til mig, men det var klart, at de i virkeligheden var ment som en slags: Lad os holde fred.

De gode tanker om den tyske kultur under naziregimet blev gjort til skamme, da besættelsen sluttede 3 år senere. Da vidste vi alle om de ufattelige sadistiske millionudryddelser i KZ-lejrene og tusinder af danskeres skæbne. En af Jens Juuls egne sønner kom hjem fra et tysk tugthus og vejede kun det halve af det normale: 47 kg.

Hvor min far fik sin viden fra dengang, ved jeg ikke, men han var mod slutningen af besættelsen med i en gruppe, der skulle forsøge at forhindre uhæmmet ødelæggelse, når vi engang fik tyskerne drevet ud efter

deres forventede nederlag. Selv var han for gammel til at skulle springe rundt med maskinpistolen - det var de unge og adrætte mænds og kvinders opgave - jo, der var mange kvinder især i modstandsbevægelsens bagland.

4. juli 1944 stod min mor og jeg og spillede Bob bag huset i nr. 6 på Hans Tausensvej kl. ca. 13.30, da jorden først gav en mærkelig bevægelse og derefter en endnu stærkere. Kort efter hørte vi en rumlen og løb ud i forhaven, hvor vi så en vældig røgsky stige højere og højere inde over Århus. Der var små blå glimt i den i begyndelsen. Vi kunne straks se, at det var en voldsom eksplosion og frygtede, hvad der kunne være sket.

Fru Lystø i nr. 1 havde mærket rystelserne inde i huset og kom styrtende ud på fortrappen med armene strakt lige i vejret og skreg meget højt ét ord: "Gasværket".

Et kort øjeblik var jeg rystet af skræk for min far, der endnu var på formiddagsskift, men kunne så se, at retningen ikke passede.

Efter min far kom hjem, gik der endnu et par timer, før et ekstrabud kom cyklende med en særudgave af Demokraten på 4 sider, som vi alle kastede os over for at se, hvad der var sket på havnen. Man havde fra redaktionen bl. a. set en mand, der var vaklet op ad Bruunsbro i en lys skjorte smurt ind i blod.

Lidt i kl. 17 sad jeg på verandatrappen bag huset, da en høj mand kom rundt om hjørnet på gårdspladsen og gik slingrende imod

mig. Det var en hyppigt besøgende, havnearbejder Christen Lange fra Høskoven i sin skjorte med store, mørke plamager af indtørret blod. Han spurgte efter min far, og jeg ledte ham op ad trappen og ind i dagligstuen, hvor jeg hørte ham sige "Gunnar" med brudt stemme, før døren blev lukket. Kort efter hørte jeg for første gang i mit 12-årige liv en voksen mands hulken gennem døren, mens han fortalte om sine oplevelser direkte i centrum af katastrofen i et ammunitionsskib, der ikke sprang i luften.

Hans første besøg efter ulykken, hvor han havde hjulpet med oprydning af døde og sårede var til min far, som i flere andre situationer.

Det var ikke den slags begivenheder der normalt fyldte Gunnar Clausens liv.

I vor dagligstue sad der stort set hver dag mennesker i nød efter aftalte tider, der passede med min fars skiftehold. Om aftenen kunne der være besøgende, som jeg lukkede ind af fordøren og fik anbragt i en stol.

Hans uregelmæssige arbejdsliv gjorde, at almindelige kontortider ikke kunne dække behovet. Det blev så løst på en i dag utænkelig måde.

Bortset fra sit 3-holdskift og de mange klienter med sociale problemer brugte han gennem årene hundredevis af timer med at læse håndbøger om sociale- og børneværns-sager. Et udpluk af efterladte skrifter er typisk: den 5. nordiske Børneværns-kongres, Haandbog i Forsørgelsesvæsen, Forsorgslov

og Folkeforsikringsloven, Socialreformen med Noter og Kommunal Kundskab. Det var nødvendigt for ham at kende alle disse love, og han anvendte sin viden i mange sammenhænge. Under møder med ministre ved særlige debatter kunne han, ofte som ordstyrer, følge og korrigere mange taleres udlægninger og blev sjældent selv sat til vægs. Faderen, Peter Madsen Theodor Clausen havde lært ham at komme godt forberedt!

Besættelsestiden var en meget betydningsfuld oplevelse for den tids mennesker. Især selvfølgelig fordi nogle af dem blev sat i usædvanligt svære situationer. I sommeren 1944 kom en yngre mand på besøg i vort hjem. Han talte længe med min far stående ved skænken i stuen, og jeg kunne mærke på dennes afvisende væsen, at manden ikke skulle blive hos os om natten. Han var en fjern slægtning fra Fyn og desuden efterlyst som medlem af en meget aktiv del af et politisk parti - Dansk Samling. Jeg var dybt skuffet over hans bortvisning, men kunne nogle år efter godt se dilemmaet, hvis han var blevet arresteret hos os. Han blev aldrig "taget", men fortalte året efter, at han udmærket havde forstået afvisningen.

Få måneder efter dette var jeg på vej til skole i Viby ved middagstid - den tyske værnemagt havde taget vor egen skole til kaserne året før, så jeg gik den uge på eftermiddagsholdet - da der lød forvarsel, og jeg så et glimt af fly i en brøkdæl af et sekund

mod Brabrand Sø, før 3 engelske Mosquito-bombere under enorm larm passerede mig lige på den anden side af Kongevejen lige over hustagene, faktisk lige over hvor Biblioteket ligger i dag, på vej mod Århus. Jeg styrtede hjem, mens endnu en gruppe larmede forbi, lige før jeg nåede Byvænget. Min far havde ikke uventet en klient på besøg, og de var gået i kælderen, fordi luftalarmen indtraf forsinket lige da. I kælderen hørte vi bombeeksplosionerne, som min far troede var på den nordgående

jernbane, men det var 2 af universitetets kollegier, der blev jævnet med jorden. De var Gestapos hovedkvarter i Århus.

Der var andre særlige lejligheder. Når politiassistent Andersens lille bil, som havde benzindrift og ikke den normale "gengas", holdt foran vort hus om aftenen i besættelsens seneste år, vidste vi besked. Han skulle have vor far med til forlystelsessteder i Århus, for at hente unge piger tilbage til deres hjem i Viby. De triste forhold med varemangel og indelukthed kunne ikke mærkes i

September 1954. Finansminister Gbedemah fra Guldkysten (Ghana), borgmester Bernhardt Jensen og sognerådsformand Gunnar Clausen under et møde i foreningen "Een Verden".

nattelivet med tyske soldater, hvis muntre liv tiltrak de unge med cigaretter, drinks, silkestrømper etc. Pigerne kom i regelen med hjem, for soldaterne og officererne var normalt villige til at adlyde autoriteter, men der var dog undtagelser, så man måtte opgive jagten på pigerne.

Da befrielsen kom, slap påvirkningen fra de "onde år" ikke op med det samme. Problemet med forsyninger var dog ikke det store problem, men krigens oplevelser hav-

de påvirket mange. Det lykkedes for min far og politiet at holde de fleste af de ret få Vibypiger på barerne i Århus udenfor den almindelige hævnakt fra andre borgeres side. Klipping var den normale straf for såkaldte "tyskerpiger".

Der var en mand hjemvendt fra arbejde i Tyskland, som kom til socialkontoret for at blive anvist job. Det fik han - 2 gange - men forlod det efter kort tid. Til sidst bad min far ham om en forklaring og efter nogen tøven fortalte manden, at han havde været sendt i arbejde i Hamborg under de engelske bombardementer, der havde gjort byen til en ruindyng. Han havde været blandt de arbejdere, der skulle samle lig og menneskerester, også mange børns, op, og når han nu et år efter skulle sidde i et arbejdsskur under frokosten og høre på de overfladiske bemærkninger fra andre, kunne han ikke klare det. Vi fik historien fortalt hjemme mod sædvanlig tavshed og diskretion, og det gav os alle noget at tænke på. Mandens situation blev foreløbigt klaret, og han blev senere hjulpet ind et sted, der muliggjorde et mere isoleret arbejde for ham.

Under den sidste del af besættelsen fortalte min far mig om en usædvanlig episode i forbindelse med netop arbejdsløses ufrivillige tysklandsophold. En Vibyborger var

Ved indvielsen af den nye politistation i Viby 1956 sad Gunnar Clausen i detentionen.

"Indsættelsen" blev foretaget af politiasistent L.G. Andersen.

kommet hjem og havde sagt til ham, at en bestemt fagforeningsmand havde truet nogle af hans kolleger med at blive sendt sydpå, da der ikke var ledigt arbejde herhjemme, og nu havde de bestemt, at de ville sørge for, at han blev likvideret. Hvis ikke modstandsbevægelsen ville gøre det for dem, så ville de selv! Det lykkedes at overtale borgen til at undlade denne handling, som jo netop ikke var tysk fjendtlig, men faktisk ville ramme en dansk person, som ikke havde andre muligheder i den groteske situation, landet stod i efter regeringens fald.

Jeg har et par gange nævnt situationer, hvor børn som jeg ikke burde blive indblandet i, men det var et ganske særligt dilemma, landet var i dengang, og man kunne alligevel ikke skjule alt for børn og unge. Til gengæld vidste vi, hvilke folk man kunne regne med, og de få, man ikke kunne stole på overhovedet.

Diskretion var også noget, vi især i familien var vokset op med. Vi vidste meget om andre - telefonsamtaler man ikke kunne undgå at høre stumper af og besøg af folk i vanskeligheder - men vi måtte aldrig røbe vort kendskab. Ligeledes var det en indlysende selvfølge, at vi i familien aldrig måtte opnå noget i systemet, der kunne give anledning til, at det blev sagt, min far havde brugt sin viden til at give nogle af os fordele. Det var lagt dybt i os, at man ikke modtog begunstigelser, og da jeg blev gift i 1953, måtte vi også vente i 2 år som andre for at

få en lejlighed i boligforeningen, hvor vi var skrevet op.

Der var særlige "arrangementer", som kunne gøre min far alvorligt vred. Det skete nogle gange i hans mangeårige politiske liv, at en person havde bedt ham om at sige noget pænt om vedkommende til gengæld for en tjeneste, han så selv kunne regne med.

På samme måde var det, hvadenten det var hans egne socialdemokrater i sognerådet eller en person fra et andet parti, som kunne mistænkes for, eller det kunne påvises, at vedkommende havde gjort nogle en tjeneste via misbrug af en viden, der ikke var offentlig tilgængelig endnu.

På et tidspunkt i 1950-erne blev han tilbudt opstilling til Folketinget i en ret sikker valgkreds, men efter et meget sent møde kom han hjem og sagde, han havde sagt nej tak, da han kunne regne ud, at han så måtte forsømme sit lokale arbejde. Kort efter blev han formand for Dansk Børneværn, hvilket arbejde bedre kunne forliges med de andre.

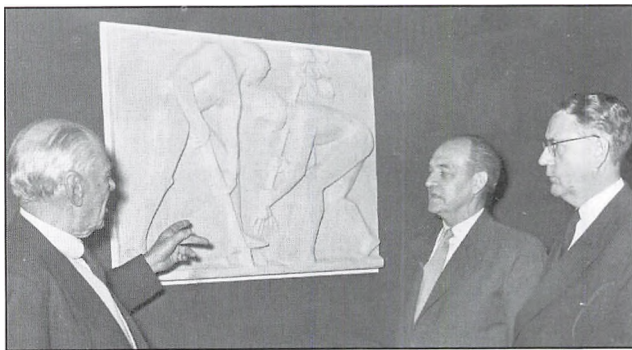
Fra 1950 var han selv en afholdt sognerådsformand, efter Jens Juul havde fejret sit 25-års jubilæum. Ved hvert valg havde han de højeste stemmetal og hans løften på hatten til hilsen, når han gik fra Hans Tausensvej til kontoret blev forstået for, hvad det var: en anerkendelse af, at folk ønskede ham i jobbet.

Engang i 1948 havde han af en af ham ukendt forfatter modtaget en bog med titlen, Idealmennesket. Den var lige udkom-

met og dedikeret til ham, og han læste i den engang imellem. Bogen handlede om en mand, som ved et tilfælde blev berømmet for sin indsats i et østjysk samfund og derefter af pressen helt ufortjent udråbt i en urimelig grad til et idealmenneske, hvilket han absolut ikke var. Da min far endnu nogle år var en ganske almindelig gasværksarbejder med et højt socialt engagement, var det næppe ment som en uvenlig omtale af ham, men han mærkede sig temaet i bogen og undgik at "føre sig frem", mens han efterhånden kom i kontakt med mange kendte personer udenfor kommunen.

I den tid, han var så opslugt af sit arbejde, var der sket det imellem os, at et usædvanlig venskab var blevet bygget op. Jeg forstod mere og mere af hans engagement, mens jeg havde fået et kommercielt arbejde, der havde helt andre succeskriterier. Da vi havde fået vor første lille pige og endnu boede i mit gamle værelse ovenpå, kom han engang hjem fra et besøg på en af de anstalter for

handicappede børn, som han så meget prøvede at få forbedret. Han lagde sig på knæ foran barnesengen og strøg den lilles hånd i glæde over hendes sunde og normale tilstand.

Alle børnebørnene har som små oplevet at blive båret rundt i stuen, mens han sang for dem.

En gang bad han mig om at vurdere flere opfordringer fra en lokal person, der var dybt engageret i en international organisation. Jeg bad ham sige nej til tilbudet, fordi det efter min opfattelse ville være uforeneligt med hans arbejde for foreningen "Een Verden". Her var han næstformand i Århusafdelingen og ofte sammen med den tids toneangivende som Piet Hein og skuespilleren Ebbe Rode. Den afrikaner, som billedet på side 51 viser ham sammen med, var også medlem af denne forening, der i den dramatiske tid i 1950-erne med trusler om atomkrig mellem stormagterne støttede mange menneskers håb om fred mellem nationerne stærkt. Nok særligt os, der havde småbørn. Min far sagde nej til mandens tilbud, hvilket jeg den dag i dag er glad for han gjorde. "Een Verden" mistede senere sin tilslutning, fordi man efter den dramatiske Cubakrise i 1962 forstod, at stormagterne alligevel ikke ville bruge de frygtelige

Indvielse af relief i Viby Biblioteks sal den 9. oktober 1957. Udover Gunnar Clausen ses amtmand Hvidt og brygger Klæbel.

atom- og brintbomber mod hinanden i et verdensomspændende ragnarok.

I 1959, da hverken jeg eller mine søstre boede i Viby og derfor ikke havde tæt kontakt med vore forældre, fejrede vi 18. oktober på min mors fødselsdag, vort yngste barns dåbsdag hjemme efter dåben i Viby kirke. Her var vi blevet opmærksomme på, at vores far havde været meget stilfærdig og havde rejst sig på et forkert tidspunkt i kirken.

Det lignede overhovedet ikke ham at være ukoncentreret, men vi tænkte, det var en forbigående utilpashed.

Det var et chock senere at høre, at han var blevet indlagt med stærke smerter på Amtssygehuset. Min søster Ruth og jeg kørte fra Kolding og Skive til møde med overkirurgen og fik den rystende meddelelse, at det var en uhelbredelig kræft, der havde udviklet sig fra den gamle krigsskade i ryggen.

Jeg prøvede at kontakte nogle af min fars venner blandt velkendte læger, men fik ingen hjælp eller forhåbninger den vej. Kun vrede fra kirurgen, der havde opfanget mine henvendelser til andre.

I den følgende dystre tid kørte jeg fra Skive hveranden aften på besøg på hospitalet i Århus og hjem igen, så arbejdet kunne passes.

Ved disse besøg talte jeg med ham om ting der skulle ordnes i hans fravær, og det foregik uden at den frygtelige konsekvens af, at sygdommen blev nævnt. **Han** vidste og **jeg**

vidste, så det var unødvendigt at nævne slutresultatet.

Jeg lovede ham at udføre alle hans ønsker, selvom nogle af dem ville give mulige problemer, idet han advarede om personer, der havde søgt at "bruge" ham, hvilket han først nu var blevet klar over.

30. november blev han efter eget ønske flyttet hjem på Hans Tausensvej i mit gamle værelse, mens mange af familien sov i soveværelset ved siden af. Den sidste nat han var i live, sov jeg ved siden af ham, og vi talte sammen nogle gange. Den følgende nat døde han, og vi kom alle ind og så ham.

Min far gav mig kun nogle få råd i livet, men han var gennem sine holdninger et stadigt forbillede.

Den lille dreng fra Dannebrogsgade var blevet en kendt mand i vide kredse uden for Viby, hvilket også stod på forsiden af lokale aviser: Hans virke rakte langt uden for Viby. Næstformanden i Dansk Børneværn, overborgmester Urban Hansen, fortalte om deres sidste møde i Børnesagens Tidende, og alle begræd hans pludselige bortgang.

Ved at gennemgå de mange efterladte skrifter og papirer har jeg for første gang virkelig fattet omfanget af hans engagement med foredrag om børnesagen rundt om i landet, radioforedrag om børnevilkår og referater fra konferencer i de nordiske lande med fremtrædende folk. Han søgte aldrig at blive et "Idealmenneske", men var i mine og andre familiemedlemmers øjne så

tæt på, som man kan forvente af et helhjertet, engageret menneske.

Fra kommunkontoret fik jeg senere at vide, at han før sin indlæggelse var kommet med sved i ansigtet over de stærke smerter og havde sagt efter at have sat sig til arbejdet: Det er ikke andet end dovenskabens sved. Kun meget uselviske, upretentiose mennesker kan sige noget sådant under et stærkt pres. Han var Vibys førstemand til det sidste.

Min far sang ved mange sammenkomster. Han var et glad menneske, der altid berømmede sin kone, vores mor, for hendes dygtighed med håndarbejde, som fandt frem til alle slags mennesker, også ministre, som

med regelmæssige mellemrum besøgte hende også efter hans død for at få hendes hjemmевævede viskestykker og duge.

Hans yndlingssang var forfattet af Jeppe Aakjær under 1. verdenskrig. "Som dybest brønd gir altid klare vand". Det var klart, at dens ord om slægten var et livsgrundlag for ham. "Din egen dag er kort, men slægtens lang", pegede for ham på det vigtige, at uanset dagens flimmer af begivenheder, så er det, du kan give videre til børn og børnebørn vigtigere end øjeblikkets tilbedelse af egne bedrifter.

Som tiden går, og man selv bliver bliver ældre, kan jeg kun følge hans tankegang.

Gunnar Clausen ved gavebordet i anledning af 25 års jubilæet i 1958.

Foto: Borge Venge.

Beretning fra Viby lokalhistoriske Forening 2008/2009

Inden foreningen gik ind i sit 21. leveår og dermed kunne fejre sin 20 års fødselsdag, blev årbogen udleveret på et velbesøgt møde den 25. november 2008. Det var nok ikke udleveringen af årbogen, der trak så mange mennesker, men Anders Errboe, der på sin muntre måde underholdt med sine erindringer inden for musik og alt muligt andet.

Årbogen indeholdt som sædvanligt en række erindringer. Denne gang af Eigil Hougaard, Jørn Kvist Hansen, Bent Kærslund Andersen, Birte Jørgensen og Inge Hansen i fællesskab og Erik Hall.

For de fleste knyttede erindringerne sig til en periode i deres barndom eller ungdom, hvor de havde boet i Viby sogn.

Tove Glud Rasmussen har gennem de senere år arbejdet meget med de gamle Vibygårde, og det kom der en glimrende artikel ud af.

Den ene af de omtalte gårde var Store Ravnsbjerg, der blev sørgeligt aktuel i årets løb. Efter den sidste ejers død i 2008 blev gården fuldstændig vandaliseret af områdets ungdom og søgt brændt af flere gange.

Gården, der var købt af Arla, var af kommunen erklæret bevaringsværdig; men Arla ønskede naturligt nok gården revet ned så

hurtigt som muligt under de givne omstændigheder. Foreningen sendte en indsigelse mod kommunens tilladelse til nedrivning, da Store Ravnsbjerg var en af de sidste gamle gårde i Viby om ikke den sidste. Foreningens indsigelse havde dog ingen virkning.

Foreningens generalforsamling blev holdt den 12. marts med 76 deltagere. Der var lagt op til genvalg af den siddende bestyrelse; men kort før generalforsamlingen blev Helge Gottlieb alvorligt syg, så han ikke var i stand til at varetage hvervet som bestyrelsesmedlem. Ved en lidt indviklet rokade blev en suppleantplads derfor besat af Ejvind Hansen.

Efter generalforsamlingen blev der vist en ny udgave af den gamle Viby film fra 1960'erne. Henning Knudsen havde klippet den sammen med nye optagelser fra de samme steder som vist i den oprindelige film og kommenteret. De nye optagelser var et par år gamle, så man kunne se, hvor hurtigt tingene ændrer sig.

Foreningen havde 20 års jubilæum den 10. april, men valgte at fejre jubilæet med reception, præsentation af en jubilæumsbog og foredrag af forhenværende borgmester og rådmand Flemming Knudsen den 8. juni.

Jubilæumsbogen blev udleveret til alle foreningens medlemmer som en del af årets udbytte af medlemskontingentet, og bogen indeholdt en række udvalgte og opdaterede artikler fra tidligere årgange af årbogen.

Bogen blev godt modtaget og har siden solgt godt i boghandlen.

Samtidig med udgivelsen blev der afholdt reception, hvor omkring 250 personer mødte op, hvilket var en del flere end forventet.

Der var en summen af samtaler og kommentarer til den billedudstilling, som Samlingen i dagens anledning havde lavet. Efter receptionen pustede bestyrelsen ud i et par timer, inden Flemming Knudsen holdt et meget veldisponeret foredrag. Desværre fortsatte for mange af foreningens medlemmer med at puste ud om aftenen, da "kun" godt 50 tilhørere overværede foredraget.

Til slut var der den 25. august en kortere byvandring mellem nogle regnbyger i formandens barndoms kvarter, Vestergårdsparkens gamle del, Vestergårdsvej og Nordbyvej, der i gamle dage hed Skolevej.

62 deltagere havde en hyggelig tur, og nogle af deltagerne fik genopfrisket barndommens bekendtskaber.

I vinterens og forårets løb deltog foreningens formand og Ejvind Hansen i et fælles bogprojekt i anledning af Odderbanens 125 års jubilæum. Odder Lokalhistoriske Arkiv var den drivende kraft i projektet, hvor hvert lokalarkiv langs banen skrev et bidrag til bogen om det enkelte arkivs område.

Bogen blev præsenteret ved en reception i Odder den 29. maj og kan i lighed med foreningens årbog købes i Viby Lokalhistoriske Samling. Prisen for "En egn – et spor gennem tiden" er 98 kr.

Nyheder er kommet med fire numre i år, hvoraf det ene nummer indeholdt et tillæg med omtale af foreningens jubilæum.

Ole Linå Jørgensen.

St. Ravnsbjerg sept. 2009.

Beretning fra Viby lokalhistoriske Samling 2008/2009

På mange måder har året 2008-09, d.v.s. fra oktober til oktober, som denne beretning omfatter, været året, hvor vi har gået og ventet. Vi har bl.a. ventet på en telefon, vi har ventet på, at ARKIBAS - vores nye registreringssystem - skulle blive konverteret, så vi kunne komme i gang med registreringerne, vi har ventet på, at vort nye depotrum blev rengjort efter bibliotekets ombygning, så vi kunne få glæde af herlighederne. Det var sådan de store ting, så har vi ventet på nogle småting fra Kommunens it-afdeling, som kunne gøre livet lettere for medarbejderne på arkivet.

Her i skrivende stund er alle disse ting stort set på plads, så nu skal der bare arbejdes med registreringer, kundebetjening, forespørgsler m.v. Der ligger meget materiale, som endnu ikke er registreret. Det gør det specielt lidt vanskeligt, når vi får forespørgsler eller skal lave udstillinger. Men vi er fortrøstningsfulde og glæder os over, at det nye registreringssystem give meget store fordele, når vi skal søge efter oplysninger og billeder.

Med det nye depotrum får vi bedre arbejdsforhold. Arkivmateriale, som sjældent benyttes, er kommet på depot, hvilket har bevirket mere plads i Samlingen, så flere

kan arbejde samtidig. Forholdene for vore besøgende er desværre ikke væsentligt mere indbydende eller forbedrede, hverken for dem, som blot skal snakke, eller som selv eller med hjælp vil søge efter oplysninger i skatte- og adressebøger, kirkebøger eller billeder, blot for at nævne nogen.

Udstillinger

Vores udadvendte aktiviteter, d.v.s. vores formidlende forpligtelser, er fortsat i stort set samme omfang som de tidligere år. Vi har holdt 3 store udstillinger:

1. Arkivernes Dag november 2008. En stor udstilling i Bibliotekets sal med masser af billeder og 160 besøgende.

2. Foreningens 20 års jubilæum i juni 2009: En stor udstilling i Bibliotekets sal med billeder fortrinsvis fra foreningens virke med møder og byvandring. Ca. 250 besøgte udstilling og reception.

3. Sensommermarked på Rosenvangskolen i september 2009. Udstillingen om Jyllands Allé, skolen under besættelsen samt Sensommermarkedet, som havde 25 års jubilæum.

I forbindelse med indvielsen af Borgerservice den 16. februar viste vi en lille udstilling om tidligere tiders offentlig service af borgere i Viby.

Udstillingen blev suppleret med billeder fra Kongevej/Skanderborgvej omkring biblioteket. Denne udstilling blev senere brugt som miniudstilling.

I Samlingens åbningstid har vi vist nogle miniudstillinger, som for det meste er koncentreret af billeder fra de store udstillinger. Her kan vi nævne:

1. nov.-feb.: Områder, begivenheder m.m.
2. marts-juni: Billeder fra Vibybogens første 10 år.

3. juni - sept.: Koncentrat af jubilæumsudstillingen

4. september-november: Billeder fra Jyllands Allé, Rosenvangskolen under krigen og tidligere års Sensommermarkeder.

Er der lokalhistorisk interesserede, som ikke har set/har været forhindret i at se vores udstillinger - såvel store som mini - så fortvivl ikke, vi har alle billeder i Samlingen. Udstillingsbillederne, som alle er kopier, indsættes efter udstillingerne i ringbind, kronologisk efter veje, efter begivenheder eller andet emne.

Billederne bruges ofte flere gange, men i forskellige sammenhænge.

Artikler m.v.

Samlingen har medvirket med medarbejdere og billeder til foreningens 2 udgivelser i året, dels Viby Bogen 2008 og jubilæumsbogen Viby - et tilbageblik. Derudover skrives der fortsat artikler til Lokalcenter Rosenvangs blad ROSENBLADET og Rosenvængets Grundejerforeningsblad NYT OM ROSENVÆNGET. For nogle år siden skrev vi fast en artikel til Viby Kirkes sogneblad, men det ophørte, da kirkebladet ophørte. Vi

håber på at kunne komme med igen, nu hvor nye planer om et kirkeblad er startet. Det er en god måde at få oplysninger ud om forhold fra gamle dage, som vi ved interesserer mange. Det minder samtidig læserne om, at vi er der og fortsat gerne vil have materiale ind til Samlingen.

Indsamling

Vi modtager fortsat en del arkivalier fra private og foreninger, mens det kniber med indleveringer fra de erhvervsdrivende. I det seneste år har vi modtaget en del arkivmateriale fra socialdemokraterne i Viby. Det er den slags materiale, som vi er meget glade for, og det er foreningerne normalt også, for så ved de, hvor det er arkiveret, og risikerer ikke, at en sekretær eller formand ikke får videregivet alt materiale, og det så senere forsvinder i en container ved oprydning i hjemmet. Fra private er vi fortsat interesseret i dokumenter om hus og liv, samt billeder af huse, kvarterer samt personbiler, hvor vi kender navnene.

Hjemmesiden

Vores hjemmeside udvikles løbende med oplysninger om Viby. Desværre kniber det med den aktuelle opdatering af kalenderen over vores og foreningens aktiviteter, men der arbejdes intenst med at skabe en god løsning.

Vibys gårdregister, som blev udførligt omtalt i en artikel i Vibybogen 2008, er nu lagt

ind på hjemmesiden. Udover at registret giver et enestående oversigt om gårdene i de seneste 250-300 år i Viby-området, er der også en fantastisk søgemulighed i hele systemet.

Samtidsdokumentation

En del af et lokalhistorisk arkivs virke er at få dokumenteret samtiden, for så får de fremtidige brugere og medarbejdere det lettere. Denne dokumentation består i samling af avisartikler, reklamer med priser, billeder fra hverdagen - privat og i offentligheden -, interviews og beretninger fra nulevende personer. Det sidste har det knebet gevaldigt med. Vi har fået enkelte beretninger, som er brugt til artikler i Viby Bogen, men nu får vi sat skub i dette arbejde med tilknytning af en medarbejder, som udelukkende tager sig af dette felt, og næste år får vi nok en interviewer. En fotograf, der udelukkende fokuserer på begivenheder i Viby, kunne vi godt bruge, så vi også fik denne del på plads.

Samlingen

Vi har stadig åbent for besøgende i Samlingen og på vore miniudstillinger hver mandag fra 15.30-17.30, dog ikke i juli måned, mellem jul og nytår og på helligdage. Kniber det med at komme i dette tidsrum er vi me-

get åbne for særarrangementer for besøg, man skal blot ringe til Samlingen eller undertegnede.

Vi er nu 13 medarbejdere i samlingen, som enten arbejder "all-round" med registreringer, udstillinger og besøgs-service eller med specialopgaver. Vore beskedne forhold gør, at vi arbejder i hold i Samlingen eller på egne ben uden for samlingen. For at styrke fællesskabet og kendskab til hinandens arbejde afholdes der et "Arkivmøde", hvor vi dels besøger et andet Arkiv, og dels diskuterer vores arbejde og fremtidige projekter.

Viby lokalhistoriske Samling er som kommunalt arkiv medlem af Arkivudvalget i Århus, som er et fælles organ for alle 23 lokalarkiver i Århus Kommune, dels på det faglige område og dels på det økonomiske. Undertegnede er som repræsentant for Om-

Arkivernes Dag 2008 med ca. 160 besøgende i Salen.

råde Syd medlem af Arkivudvalget. Arkivudvalget har et Årsmøde, hvor alle arkivmedarbejdere er velkomne. Årsmødet består dels af en faglig del, og dels en organisatorisk del.

Århus er opdelt i 3 områder, hvor vi hører til Syd sammen med 6 andre lokalarkiver. Der er 2 møder i området om året, hvor vi udveksler erfaringer og ser hinandens lokaliteter og samlinger.

Klaus Klercke Rasmussen, Arkivleder

Samlingen 2008 i tal:

Åbningstider: 2 timer om ugen (mandage fra 15.30 til 17.30).

Antal besøg: 337, heraf på Arkivernes Dag 160.

Registrerede afleveringer: 53.

Herved indkom bl.a. 31 arkivalier og 123 billeder.

Forespørgsler og undersøgelser: 21 skriftlige.

Samlingen 2007 i tal:

Åbningstider: 2 timer om ugen (mandage fra 15.30 til 17.30).

Antal besøg: 155.

Registrerede afleveringer: 51.

Herved indkom bl.a. 25 arkivalier og 869 billeder.

Forespørgsler og undersøgelser: 16 heraf 12 skriftlige.

Indholdsfortegnelse over tidligere årgange af Vibybogen

1990

Thøger Rasmussen:

Lidt om Viby-forhold omkring 1906.

Bent Keglowski:

Byggeforeningen "Fremtiden". Spredte træk fra Gl. Kongsvang.

Bent Keglowski:

Om familien Bochmann og gartnerierne på Lillevej.

Ejlif Salomonsen:

1991

Hanne Marie Rud:

Om kvindeegen og min oldemors erindringer.

Jens Juul:

50 år som beboer i Rosenvang. Erindringer fra min drengetid i Rosenvang.

Knud Juul:

Fra hjulspor til villavej - om Vegavej.

Bjarne Merlitt:

Viby Telefoncentral og dens første abonnenter.

Ejlif Salomonsen:

Litteratur om Viby.

Bodil Elling:

1992

Tove Glud Rasmussen:

Lærerinde Anna Sørensen. Man kan stadig finde bindingsværkshuse på Enghavevej.

Jens Juul:

Kathrine fortæller om sit liv i Viby.

Kathrine Jensen:

Ejlif Salomonsen:

En bondeslægt i Viby.

Vagner Nielsen:

Kirkevej i 1920'erne.

Bodil Elling:

Litteratur om Viby (Lars Bjørnbak og kirken).

1993

Aage Bruun Jespersen.

"Billeder" fra barndom i Viby.

Tove Glud Rasmussen:

Historien om et billede.

Jens Juul:

Hvornår bliver vi gamle?

Carl Bendixen:

"Fælleseje".

- Jytte Kristensen:* Et havehus på Junovej.
Ejlif Salomonsen: Flagallé på Kongevej.
- 1994**
Bernad. Koblouszki: Erindringer fra Kongsvang.
Tove Glud Rasmussen: Sichar i Viby - Kvindehjem.
Vagner Nielsen: Barndomserindringer fra Viby.
Bente K. Rasmussen: 4000 læs sten.
Valdemar Petersen: Et kapitel otte hus.
Tove Glud Rasmussen: Gartner M. Jensen, Skovdal.
- 1995**
Erik Hall: Besættelsestidens Viby.
Bjarne Merlitt: En husvags erindringer.
Richard Høeg: Alex og Richard.
Henning Poulsen: Handelsliv på Kongevej.
Tove Glud Rasmussen: Viby Centret 25 år.
Christian Jensen: Landsbyen, der forsvandt.
Jens Juul/Tove Glud R.: Viby Kommune.
Fra Viby Ugeavis: Det sidste sognerådsmøde.
Lillian Enemærke/
Per Yde Rasmussen: Loft, en gammel Viby slægt.
- 1996**
Hanne Skærbæk: Barndom på Stenkildegård.
Bjarne Merlitt: Statsbos blokke på Neptunvej.
Tove Glud Rasmussen: "Den røde skole".
Aksel loft: Viby feriekolonis tilblivelse.
Jens Juul: Hotel Viby gennem 60 år.
Else Hørlyck: Pigeliv i 30'erne og 40'erne.
Ejlif Salomonsen: Viby Folkebibliotek.
Bente K. Rasmussen; Viby Sogns lånebogssamling.
- 1997**
H. Chr.: Johansen: Chokoladedreng i Kinografen.
Tove Glud Rasmussen: I skole i Viby og Rosenvang.
Hans Skov: Nordby - en nedlagt kirkegård.
Tove Glud Rasmussen: Det talte man om i 1930'erne.
Kai Knudsen: Hvor blev brandsprøjten af?
Tove Glud Rasmussen: Edisonsvej - gammel villavej.
Granild/H.Bjørnbak: Livsfangen på Vidtskue.
Billedserie: FDB i Viby.
- 1998**
Karl Bock: En tur på Nordrevej i 1928.
Ejner Madsen: En arbejdsplads i Kongsvang.
- Fra arkivet:* Nyt butikshus i "Stenkildeparken".
Ejgil Clausen: Fra malkedreng til togfører.
Fra arkivet: Politiet spørger.
Tove Glud Rasmussen: Byvandring i Rosenvang og Kongsvang i 1927.
Line Sørensen: FDB's hør-eventyr i Viby.
Bodil Elling: Nybyggerliv i Præstevangen.
Bente K. Rasmussen: Musikpræsten i Viby - Jacob Steenberg.
- 1999**
Birgit Øskov: Hørvarefabrikanten på Marselisborg.
Jørgen B. Clausen: Bombenatten i Viby 3. august 1941.
Tove Glud Rasmussen: Den røde låge 100 år.
Bent Koblouszki: Branden på rammefabrikken.
Bjarne Merlitt: Min barndoms Fredensvang.
Tove Glud Rasmussen: Weekendhytten Dakbjerg 50 år.
- 2000**
Knud Skøtt Knudsen: Viby Lommetørklædefabrik og drengeår i Viby.
Tove Glud Rasmussen: Jazz Club Korovi.
Verner Dalsgaard: Viby set gennem en fristil fra 1940'erne.
Preben Kierstejn: Drukneulykker i 1926 har præget generationer.
Ole Linå Jørgensen: Jernbanerne i Viby.
- 2001**
Børge Hede: Viby Sygekasse.
Tove Glud Rasmussen: Rosenvang 100 år.
Avisartikel fra 1941: Børnedyrskue i Viby.
Tove Glud Rasmussen: Det var ikke sne.
Jens E.H. Petersen: Bitten" - et havehus i Rosenvang.
Avisartikel fra 1942: Viby Sogn fra 1842-1942.
Bente K. Rasmussen: En kirke bliver til.
Interview: Bagerens Inge.
- 2002**
Haakon Nederland: Barndom i Viby.

Helge Gottlieb: Fra Viby Skole til Vestergårdsskolen.
Tove Glud Rasmussen: Spædbørnehjemmet i Vibyhus.
Finn Zachariassen: En rædselsnat i Viby i 1942.
Bente K. Rasmussen: Viby Elværk.

2003

Svend Wiborg: Uvelkommen i Viby.
Finn Zachariassen: 40 år med badeanstalt i Viby.
Jørgen B. Clausen: Skolegang på Rosenvangskolen.
Ole Linå Jørgensen: FDBs fabrikker i Viby.
Aage Vuus Petersen: FDBs centralafdeling i Viby.
Avisartikel: Kvindehjemmet "Sichar" i flammer.
Jens Juul: Hovedvej 10 - Europavej 3.
Erik Hall: Husker du vor skoletid.

2004

Jytte Kristensen: En folkedanserforenings start i Viby.
Erik Hall: En afvigere erindringer.
Leif Willer Rasmussen: Viby Idrætsforening.
Poul Grønning: Viby Fritidsklub m.m.
Hugo Madsen: Viby blandede Kor.
Bent Kebslouszki: Byggeforeningen "Fremtiden".
Eva Fisker Petersen: Frivilligt Pige Forbund.
Ejlif Salomonsen: Viby Afholdsforening.
Gudrun Svane Østbye: Min spejdertid.
Villy Andersen: Socialdemokratisk Forening m.m.
Henning Bøtke m. fl.: FDF i Viby og dets orkester.

2005

Leon Nielsen: 1948 - et skelsættende år for Viby.
Peder Jensen: Fra kontrollør til skoleinspektør.
Lillian Enemærke: Viby i 40'erne og 50'erne.
Fra arkivet: 8. maj 1945 i Viby.
Fra arkivet: Husmandsstedet "Egebæk".
Finn Zachariassen: Fragmenter fra mit skoleforløb.

Anna-Lise Rasmussen: "Hjemme" - det er Viby.
Tove Glud Rasmussen: Vibys byggematador - murermester A. P. Gjerrild.

2006

Christa Stensig Nielsen: Kogekone, FDB-arbejder, mor til seks.
Jørgen Bitsch: Alderslyst - en forstad til en forstad.
Nina Albret: Husmors hverdag i efterkrigsårene.
Chili Turèll: Tale ved ved Viby Biblioteks 50 års jubilæum.
F.Frisch og E. Hall: Frisk fra Viby.
Ejvind Hansen: KINO - Vibys biograf.
Steen Juul: KINO-erindringer.
Kirsten Melsen: Nana Mogensens.
Tove Glud Rasmussen: Viby i 1906 - murermester A.P. Gjerrild.

2007

Valborg J. Jørgensen: 22 år med bådudlejning ved Århus Å.
Verner Asholt: O.P.Asholt - lærer og brugsforeningsformand.
Else Vesterby: Krigsbørn og efterkrigsbørn.
Eva Bostrup: Vi vinkede til jagerpiloterne.
Hans Nielsen: Træmand fik lært at danse.
Finn Zachariassen: En avisdrenge bekendelser.
Tove Glud Rasmussen: Et nyt villakvarter i Kongsvang.

2008

Eigil Hougaard: Mine år i Viby kommune.
Uddrag fra retsprotokol: Vibyborger dræbt af beruset dragon.
Jørn Kvist Hansen: Hverdagsliv på Kirkevej i 1940'erne.
Artikel fra Aarhus Stiftstidende: Broarbejde på Nordbyvej.
Bent Kærslund Andersen: Livet på "Marken" (Kærslund).
Birte Jørgensen og Inge Hansen: Tur i mindernes verden.
Erik Hall: Hunden på disken - erindringsglimt fra Viby.
Tove Glud Rasmussen: De gamle Vibygårde.
Ole Linå Jørgensen: Istandsættelsen af Moesgård.

ISSBN: 0905-801X